

Platni promet u Republici Hrvatskoj

Vuljanić, Darija

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Karlovac University of Applied Sciences / Veleučilište u Karlovcu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:128:825690>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-27**

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
Karlovac University of Applied Sciences

Repository / Repozitorij:

[Repository of Karlovac University of Applied Sciences - Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
POSLOVNI ODJEL
STRUČNI STUDIJ UGOSTITELJSTVA

Darija Vuljanić

PLATNI PROMET U REPUBLICI HRVATSKOJ

ZAVRŠNI RAD

Karlovac, 2018.

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
POSLOVNI ODJEL
STRUČNI STUDIJ UGOSTITELJSTVA

Darija Vuljanić

PLATNI PROMET U REPUBLICI HRVATSKOJ
ZAVRŠNI RAD

Kolegij: Poslovne financije

Mentor: mr.sc. Željko Martišković

Matični broj studenta: 0621613063

Karlovac, siječanj, 2018.

SAŽETAK

U suvremenim uvjetima života i rada promjene su brojne i učestale. U takvim uvjetima, bez poznavanja financijskog sustava gotovo je nezamislivo uspješno poslovanje i svladavanje svakodnevnih privatnih i poslovnih prepreka u domeni financijskog poslovanja. S tog aspekta, od značaja je poznavanje funkcioniranja financijskog sustava sa svim njegovim sastavnicama. Pri tome se prije svega misli na platni promet i zakonodavni okvir koji ga određuje te platne sustave koji omogućavaju kolanje novca i izvršavanje bezgotovinskih platnih transakcija odnosno prijenos sredstava.

Ključne riječi: platni promet, Hrvatska narodna banka, SEPA

ABSTRACT

In modern living and working conditions the changes are frequent and frequent. Under such conditions, without knowing the financial system, it is almost unimaginable to successfully conduct business and overcome everyday private and business barriers in the domain of financial business. From this point of view, it is important to know the functioning of the financial system with all its components. First of all, it refers to payment transactions and the legislative framework that determines these payment systems that allow the circulation of money and the execution of non-cash payment transactions or the transfer of funds.

Key words: payment transactions, the Croatian National Bank, SEPA

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Predmet i cilj rada.....	1
1.2. Izvori podataka i metode istraživanja.....	1
1.3. Sadržaj i struktura rada	2
2. POSLOVNE FINACIJE.....	3
3. PLATNI PROMET KAO DIO GOSPODARSKOG SUSTAVA.....	5
3.1. Platni promet.....	10
3.2. Zakonodavni okvir.....	11
3.3. Platni sustavi u republici Hrvatskoj.....	16
3.4. SEPA	19
3.4.1. SEPA platni instrumenti	21
3.4.2. SEPA u Republici Hrvatskoj	22
3.4.3. Pravni okvir za SEPA-u.....	24
4. KVANTITATIVNI PRIKAZ PLATNOG PROMETA U REPUBLICI HRVATSKOJ U PERIODU OD 2012. DO 2016.	26
5. ZAKLJUČAK	39
LITERATURA.....	41
POPIS TABLICA.....	43
POPIS GRAFIKONA	43
POPIS SLIKA	44

1. UVOD

Suvremeni način života, u uvjetima otvorenih nacionalnih granica, bez kulturoloških, poslovnih i inih ograničenja, nezamisliv je bez poznavanja okruženja kako poslovno tako i privatno. Razvoj informacijske tehnologije uvelike je promijenio pristup informacijama, a time i kolanje istih, što je potaknulo razmjenu dobara izvan nacionalnih granica. Slijedom navedenog, postaje nezamislivo funkcioniranje bez poznavanje financijskog sustava i njegovih sastavnica.

1.1. Predmet i cilj rada

Cilj ovog završnog rada je teoretski pozicionirati sustav platnog prometa kao najznačajniji dio gospodarskog sustava, uz prikaz provedbe u praksi na primjeru platnog prometa Republike Hrvatske. U završnom radu nastojali su se objasniti pojmovi platnog prometa, značaj i način obavljanja platnog prometa te zakonska regulativa kojoj isti podliježe.

1.2. Izvori podataka i metode istraživanja

U pisanju rada koristila se dostupna znanstvena i stručna literatura, knjige i članci objavljeni u znanstvenim i stručnim časopisima. Kao dodatni izvori, koristile su se informacije dostupne na internet stranicama institucija koje su nadležne za regulatorne aspekte područja interesa u ovom radu. Pri izradi rada primijenjeno je desktop istraživanje s ciljem analize i strukturiranja informacija dobivenih iz naprijed navedenih izvora. Korištene su metode deskriptivne analize i deskriptivne sinteze.¹ Deskriptivna analiza korištena je u radu pri raščlanjivanju i opisu elemenata cjelina koje su obrađivane u ovom radu s ciljem utvrđivanja elemenata, sadržaja i sastavnica promatrane cjeline kao i odnosa u cjelini. Metoda deskriptivne sinteze korištena je pri sjedinjavanju jednostavnih misaonih tvorevina u složenije povezujući elemente, procese, pojave i odnose u cjelinu. Također, u radu su korištene induktivna i deduktivna metoda u svrhu prezentiranja uopćenih zakonitosti i smanjenja apstrakcija pojedinih pojava. Za prikaz citata i preuzetih grafičkih prikaza korištena je metoda kompilacije.

¹ Wasserbauer, B., Varičak, I.: Znanstveni i stručni rad – načela i metode, drugo dopunjeno i izmijenjeno izdanje, Veleučilište u Karlovcu, Karlovac, 2009., str. 122-158

1.3. Sadržaj i struktura rada

Ovaj rad sastoji se od pet poglavlja. U prvome poglavlju navode se predmet i cilj rada, izvori podataka i metode istraživanja te struktura rada. U drugome poglavlju govori se o poslovnim financijama kao ključnoj komponenti za uspostavljanje platforme za donošenje odluka o budućem djelovanju, investiranju i daljnjem razvoju. Treći dio rada usmjeren je na platni promet kao dio gospodarskog sustava. Prezentiran je povijesni tijek događanja vezano na platni promet kroz ključne institucije u obavljanju platnoprometnih transakcija. U ovom dijelu rada prezentiraju se ključne sastavnice platnih sustava, zakonska regulativa koja ih određuje i SEPA - jedinstveno područje plaćanja u eurima (engl. *Single Euro Payments Area*). Značajan broj autora prezentirao je problematiku platnog prometa, financijskih institucija i platnih sustava sa jedinstvenim zaključkom o značaju platnog prometa kao vitalne funkcije nacionalnih gospodarstava koja omogućava kolanje novca u gotovinskom i bezgotovinskom prometu. U četvrtom dijelu rada prikazani su statistički podaci vezano na odvijanje platnog prometa u Republici Hrvatskoj s ciljem implementacije teoretskih spoznaja kroz aplikativni prikaz. Peti dio rada je zaključak i na kraju rada prikazan je pregled literature i prikaza korištenih u radu.

2. POSLOVNE FINACIJE

Sveprisutna globalizacija, pod utjecajem kontinuiranog napretka informatičke tehnologije rezultirala je učestalim promjenama i na području financijske teorije i prakse. Bez poznavanja financija gotovo je nezamislivo upravljanje poslovanjem poduzeća posebice u dijelu donošenja odluka o investicijama. Poznavanje financijskog poslovanja ključno je za prepoznavanje vrijednosti pokazatelja poslovanja kao elemenata za poduzimanje poslovnih aktivnosti kako bi se ostvario jedan od značajnijih ciljeva vlasnika poslovnog subjekta, ostvarenje profita.

Financijsko poslovanje prepoznato je davnih 1920-tih kao ključni dio poslovanja korporacija. Iako računovodstveni i financijski zapisi nisu imali formu suvremenih financijskih izvještaja, bili su podloga za donošenje poslovno financijskih odluka. Tehnološke inovacije i nove industrije dovele su do potrebe za većom količinom sredstava s ciljem održavanja likvidnosti i financiranja poduzeća s naglaskom na eksterno financiranje.² Ekonomska kriza 30-tih godina 20. st. usmjerila je pažnju gospodarstvenika na preživljavanje poduzeća, na održavanje likvidnosti. U tom smislu, uz potencijalne negativne efekte na krajnji rezultat poslovanja poduzeća, pažnja u praćenju financijskog poslovanja bila je na prepoznavanju potencijalnih problematičnih situacije te očuvanju financijske stabilnosti poduzeća. U to vrijeme, financije su se promatrale iz perspektive vanjskih sudionika (zajmodavci/investitori).³ Uz navedeno, sve se više uočavala potreba za analizu novčanog toka poduzeća, planiranje i kontrolu istog pokrenuto interno, iz poduzeća. Razvojem informacijskih tehnologija (*engl. Information Technology – IT*), dolazi do promjena i u vođenju financija u poduzećima, te se 50-tih godina prošlog stoljeća u poduzeća uvode računala koja omogućavaju menadžmentu pristup relevantnim informacijama u realnom vremenu. Upravo razvoj IT-a dovodi do jačanja operacijskih istraživanja i primjenu teorije odlučivanja kao podloge za kvalitetniju financijsku analizu.⁴ U ovom periodu, elektronika je otvorila prostor za efikasnije odvijanje poslovnih aktivnosti u dijelu financijskog poslovanja budući se obavljanje financijskih operacija moglo usmjeriti preko elektroničkih kanala komuniciranja. Transparentnost poslovanja poduzeća ali i način valoriziranja financijskih rezultata od strane financijskih institucija i ostalih zainteresiranih strana, sve više dolazi do izražaja te se time stvaraju preduvjeti za planiranje

² Van Horn, J.C.: Financijsko upravljanje i politika (Financijski menadžment), deveto izdanje, MATE, Zagreb, 1993., str. 2

³ Ibidem, str. 3

⁴ Ibidem

poslovanja te buduće poslovne aktivnosti. Dolazeće godine 20. st. donose daljnje novosti u domeni financijskog poslovanja koje se očituje u prepoznavanju imovine i kapitala poduzeća kao bitnih pokazatelja poslovanja poduzeća. No, informacije kojima raspolaže uprava i kako ih tumači, mogu biti različite od onih kojima raspolažu investitori što dovodi do novih područja za intervenciju na strani financija. Godinu 1990. karakterizira uvođenje glavnog financijskog službenika (*engl. Chief Financial Officer – CFO*) u svojstvu ključne osobe za stvaranje vrijednosti. U to vrijeme, prepoznata je i globalizacija financija, tržišta postaju sve više integrirana a financijski menadžer dobiva zadaću pronaći najbolju financijsku opciju s ciljem financijske zaštite, pa i preko nacionalnih granica.⁵

Kontinuirano unapređenje i promjene u domeni financijskog poslovanja prisutno je u svim ekonomijama i reflektira se na sve sudionike nacionalne ekonomije. Da bi se uspostavilo stabilno poslovanje i stvorili preduvjeti za ostvarivanje postavljenih ciljeva poslovanja, potrebno je poznavanje cjelokupnog poslovnog okruženja pa tako i financijskog sustava. Financijski sustav neke zemlje čine njezina valuta, platni sustav, financijska tržišta, financijske institucije te institucije koje reguliraju i nadziru njihov rad.⁶ Platni promet pri tome predstavlja preduvjet kolanja novca na siguran i efikasan način.

⁵ Ibidem, str. 6

⁶ Hrvatska narodna banka: Financijski sustav Republike Hrvatske, http://old.hnb.hr/financijska_stabilnost/hfinancijka_sustav-1.htm, str. 1, 28.11.2017.

3. PLATNI PROMET KAO DIO GOSPODARSKOG SUSTAVA

Platni promet je neizostavan dio gospodarskog sustava svake zemlje i njegova je temeljna funkcija omogućavanje sigurne i učinkovite uporabe novca (u svojstvu sredstva plaćanja) kao i izvršavanje bezgotovinskih platnih transakcija odnosno prijenos sredstava od platitelja primatelju plaćanja.⁷

Središnja banka pojedinačnih zemalja krovna je institucija u svakoj zemlji odgovorna za funkcioniranje platnog prometa i cjelokupnog financijskog sustava. Hrvatska narodna banka (dalje u tekstu: HNB) središnja je banka Republike Hrvatske i čini sastavni dio Europskog sustava središnjih banaka. HNB djeluje kao samostalna i neovisna institucija, a izvješća o svom radu podnosi Hrvatskom saboru.⁸ HNB podupire gospodarsku politiku Republike Hrvatske i opću gospodarsku politiku Europske unije u skladu s načelom otvorenoga tržišnoga gospodarstva i slobodne konkurencije. Vođenjem računa kreditnih institucija i obavljanjem platnog prometa po tim računima, kao i uređivanjem i unapređivanjem sustava platnog prometa, pridonosi sigurnosti i pouzdanosti bankovnog sustava te stabilnosti financijskog sustava u cjelini.

Hrvatska narodna banka vodi monetarnu i deviznu politiku, upravlja međunarodnim pričuvama Republike Hrvatske, izdaje hrvatski novac – kunu, izdaje odobrenja za rad kreditnim institucijama, kreditnim unijama te institucijama za platni promet i elektronički novac te nadzire njihovo poslovanje te izdaje odobrenja za rad ovlaštenim mjenjačima.⁹

Poslovanje HNB-a regulatorno je određeno. Regulatorna koja uređuje poslovanje HNB-a je brojna, a neki od najvažnijih zakona su:¹⁰

- Zakon o Hrvatskoj narodnoj banci (NN, br. 75/2008.)
- Zakon o provedbi uredbi Europske unije iz područja platnog prometa (NN, br. 50/2016.)
- Zakon o usporedivosti naknada, prebacivanju računa za plaćanje i pristupu osnovnom računu (NN, br. 70/2017.)

⁷ Hrvatska narodna banka: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/o-platnom-prometu>, 09.08.2017.

⁸ Zakon o Hrvatskoj narodnoj banci (NN 75/08, 54/13)

⁹ Hrvatska narodna banka, <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/o-platnom-prometu>, 09.08.2017.

¹⁰ Ibidem

- Zakon o konačnosti namire u platnim sustavima i sustavima za namiru financijskih instrumenata (NN, br. 59/2012.)
- Zakon o deviznom poslovanju (NN, br. 96/2003.)
- Zakon o elektroničkom novcu (NN, br. 139/2010.)
- Zakon o kreditnim institucijama (NN, br. 159/2013.)
- Zakon o sanaciji kreditnih institucija i investicijskih društava (NN, br. 19/2015.)
- Zakon o Vijeću za financijsku stabilnost (NN 159/2013.)
- Zakon o financijskim konglomeratima (NN, br. 147/2008.)
- Zakon o platnom prometu (NN, br. 133/2009. i 136/2012.)
- Zakon o kreditnim unijama (NN, br. 141/2006.)

te Zakoni i uredbe o izmjenama i dopunama istih.

Osim HNB-a, platni promet u Republici Hrvatskoj provode banke te Financijska agencija (dalje u tekstu: FINA).

Banka je financijska institucija koja je od Hrvatske narodne banke dobila odobrenje za rad i koja je osnovana kao dioničko društvo sa sjedištem u Republici Hrvatskoj.¹¹ Prema istom izvoru, bankovne usluge su primanje novčanih depozita i odobravanje kredita i drugih plasmana iz tih sredstava u svoje ime i za svoj račun, kao i izdavanje sredstava plaćanja u obliku elektronskog novca. Banka može pružati i ostale financijske usluge, ako od Hrvatske narodne banke dobije odobrenje za pružanje tih usluga. Ostale financijske usluge su:¹²

- izdavanje garancija ili drugih jamstava,
- factoring,
- financijski najam (leasing),
- kreditiranje, uključujući potrošačke kredite, hipotekarne kredite i financiranje komercijalnih poslova (uključujući forfeiting),
- trgovanje u svoje ime i za svoj račun ili u svoje ime i za račun klijenta:
 - a) instrumentima tržišta novca i ostalim prenosivim vrijednosnim papirima,
 - b) stranim sredstvima plaćanja uključujući mjenjačke poslove,
 - c) financijskim terminskim ugovorima i opcijama,
 - d) valutnim i kamatnim instrumentima,

¹¹ Zakon o bankama (NN, br. 84/2002.)

¹² Ibidem

- obavljanje platnog prometa u zemlji i s inozemstvom sukladno posebnim zakonima,
- prikupljanje, izrada analiza i davanje informacija o kreditnoj sposobnosti pravnih i fizičkih osoba koje samostalno obavljaju djelatnost,
- posredovanje i zastupanje u prodaji polica osiguranja, u skladu sa zakonom koji uređuje osiguranje, posredovanje i zastupanje u osiguranju,
- izdavanje i upravljanje instrumentima plaćanja,
- iznajmljivanje sefova,
- posredovanje pri sklapanju financijskih poslova,
- usluge vezane uz vrijednosne papire, u skladu sa zakonom koji uređuje izdavanje vrijednosnih papira i trgovanje tim papirima,
- upravljanje mirovinskim ili investicijskim fondovima, u skladu sa zakonom koji uređuje mirovinske odnosno investicijske fondove,
- savjetovanje u pogledu strukture kapitala, poslovne strategije i sličnih pitanja kao i pružanje usluga koje se odnose na stjecanje dionica i poslovnih udjela u drugim društvima i druga značajna ulaganja,
- druge slične usluge koje su navedene u odobrenju za rad banke.

Povijest banaka seže u daleko antičko doba kada su male države, gradovi i hramovi imale pravo kovanja novca. "Razvojem trgovine između tih država, gradova i hramova nametnula se potreba mjenjača novca kao nove djelatnosti mijenjanja, posredovanja i čuvanja novca, koja će imaćima novca osigurati sigurnost i spriječiti prijevaru i krađu."¹³ Oformljene su prve „institucije“ koje će zadovoljiti potrebe gospodarstva u obavljanju navedenih djelatnosti, pod pokroviteljstvom i zaštitom hramova i vladara. Raspolaganje novcem omogućilo je prvim bankama posuđivanje novca uz velike kamate i stvaranje zelenaškog kapitala koji je njihovim vlasnicima omogućio veliku moć u tadašnjem društvu.¹⁴ Dokazi o takvim bankarskim aktivnostima nađeni su u hramovima u srednjoj Aziji (3000 god. pr. n. e.), na Cipru i u Babilonu, a provodili su ih svećenici. Takve banke postojale su i na području Asirije i Egipta no dolaskom Rimljana prestaju s radom.

U Rimskom carstvu bankarsko poslovanje u hramovima obavljala su posebna društva osoba, financijera i bankara, kojima je država dala povlastice da obavljaju bankarsku djelatnost. U ono

¹³ Katunarić, A.: Banka: Principi i praksa bankovnog poslovanja, Zagreb, 1973., str. 4

¹⁴ Ibidem, str. 5

vrijeme, u bankarskim poslovima već je bio poznat pojam *tekući račun* i *žiro posao*. Raspadom Rimskog carstva propale su i banke kao takve.

Do 11.st. bankarstvo stagnira te se ponovno razvija u vrijeme križarskih ratova kao posljedica razvoja trgovine s istočnim zemljama. Sajmovi, na kojima se odvijala cjelokupna razmjena dobara, imali su posebnu ulogu u razvoju banaka koje se oformljuju u velikim gradovima na Sredozemlju i sjevernoj Italiji. Iz tog razdoblja poznate su banke *Banca di Genova* (1320) i *Casa di Sant Giorgio* (1401), te državne banke Mletačke republike *Banco di Rialto* (1578-1617) i *Banco del Giro* (1617-1806).¹⁵ U istom razdoblju, banke stvaraju i koriste posebne instrumente bankarskog poslovanja – mjenicu i založnicu. Kasnijim udruživanjem banaka u bankovna udruženja iste stvaraju monopol nad bankarskim poslovima i svojim poslovanjem direktno utječu na razvoj proizvodnje, prometa i trgovine te cjelokupnog gospodarstva.

Razvojem trgovine između europskih gradova te gradova na novootkrivenim kontinentima osnivaju se prve veće banke u Europi koje se bave emisijom novca, poslovima platnog prometa i kreditiranja. Godine 1668. osnovana je jedinstvena emisiona banka Švedske *Sverigen riskbank*, dok je 1694.g. u Engleskoj kao privatno dioničko društvo osnovana *Bank of England*, koja je 1946.g. nacionalizirana.¹⁶ Suvremene kapitalističke banke razvijaju se početkom 20. st., a neke od njih su *Westminster bank* (Engleska), *Banque de France* (Francuska), *Deutsche bank* (Njemačka).

Bankarski sustav Republike Hrvatske (RH) ima svoje povijesne specifičnosti koje su rezultat državnog statusa. Razvoj bankarstva u RH bio je pod utjecajem interesa država kojih je RH bila članica.¹⁷ Na području današnje Hrvatske, bankarski sustav suvremenih karakteristika, razvija se od sredine 19.st. u doba razvoja kapitalizma i prvih financijskih institucija na ovom geografskom području. Prije institucionalnog organiziranja bankarstva na području RH, kreditne poslove obavljala je crkva, vlastela i pojedinci.¹⁸ Tako je u Dubrovačkoj Republici osnovan Založni zavod 1671. godine. Prva banka osnovana na tlu Hrvatske s hrvatskim kapitalom bila je *Prva hrvatska štedionica* (1846), koja je do početka II. svjetskog rata prerasla u jednu od najvećih banaka s najrazgranatijom mrežom jedinica u tadašnjoj Jugoslaviji.¹⁹

¹⁵ Ibidem, str. 7

¹⁶ Ibidem

¹⁷ Gregurk, M., Vidaković, N.: Bankarsko poslovanje, RRIF, Zagreb, 2011., str. 532

¹⁸ Ibidem

¹⁹ <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=5713>, 03.09.2017.

Razvoj bankarstva bio je pod utjecajem razvoja gospodarstva i političkih prilika što rezultira velikim brojem banaka (nakon Prvog svjetskog rata u Hrvatskoj je djelovalo 178 banaka) bez specijalizacije u bankarskim poslovima.²⁰ Značajniju ulogu u razvoju bankarstva u RH imala je Poštanska štedionica (Poštansko-čekovni zavod osnovan u Zagrebu 1920.g.) kao institucija za obavljanje bezgotovinskog i gotovinskog platnog prometa. Ova institucija imala je veliki broj svojih podružnica i bila je dostupna velikom broju korisnika. Nakon Drugog svjetskog rata dolazi do likvidacije svih privatnih banaka i prelazi se na administrativno-centralističko planiranje te je bankarstvo u funkciji novog društvenog poretka.²¹ Bankarstvo doživljava bitnu promjenu 1950.-tih godina s uvođenjem samoupravnog sustava.

Nastankom Republike Hrvatske počinje se formirati moderno bankarstvo s mogućnošću osnivanja privatnih banaka. Hrvatska narodna banka (HNB), središnja banka Republike Hrvatske, osnovana je uredbom sa zakonskom snagom 23. XII. 1991. pod nazivom Narodna banka Hrvatske (NBH), a izmjenom Ustava RH od 12. XII. 1997. preimenovana je u Hrvatsku narodnu banku.²²

Financijska agencija - FINA je pravna osoba čije se ustrojstvo i način rada uređuje Zakonom o financijskoj agenciji i propisima na temelju njega.²³ Osnivač FINA-e je Republika Hrvatska, ali ista posluje isključivo na tržišnom principu. Od djelatnosti FINA-e navode se samo komercijalne djelatnosti koje su neophodne za provođenje platnog prometa:²⁴

- djelatnost usluge u ime i za račun komercijalnog bankarstva,
- djelatnost distribucije i obrade gotovine u ime HNB-a,
- vođenje sustava za međubankovne obračune (NKS),
- vođenje nacionalnog sustava za izdavanje javnih ključeva – Registar digitalnih certifikata (RDC),
- operativno vođenje drugih javnih i komercijalnih registara te
- druge djelatnosti utvrđene statutom Agencije

FINA djeluje od siječnja 2002. godine, a nasljednica je Zavoda za platni promet (ZAP), odnosno još starije Službe društvenog knjigovodstva (SDK).

²⁰ Ibidem, str. 532-533

²¹ Ibidem, str. 533

²² <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=26409>, 03.09.2017.

²³ Zakon o Financijskoj agenciji (NN, br. 117/2001.)

²⁴ Ibidem

Zavod za platni promet (ZAP) osnovan je Zakonom o platnom prometu u zemlji 1993. godine (Narodne novine, br. 27/93 i 23/99) kao jedan od slijednika bivše Službe društvenog knjigovodstva Hrvatske (SDK). Kao ovlaštena organizacija za obavljanje platnog prometa ZAP vodi račune svih pravnih osoba te fizičkih osoba s registriranom djelatnošću, koje su otvorile račun u ZAP-u, i obavlja platni promet po tim računima, prati i iskazuje stanje novčanih sredstava na računima ovlaštenih organizacija i na računima pravnih osoba u ZAP-u i njihovu solventnost, osigurava podatke za vođenje kreditno-monetarne politike i praćenje tekućih gospodarskih kretanja te obavlja djelatnost statistike.²⁵ Osnivanjem FINA-e, ZAP prestaje djelovati.

Djelatnost obavljanja platnog prometa jedna je od osnovnih i kvantitativno najopsežnijih djelatnosti financijskih institucija. U nastavku rada osvrnut ćemo se na zakonski okvir platnog prometa te platno prometne sustave.

3.1. Platni promet

Prema autorima²⁶ platni promet može se opisati kao skup instrumenata, bankovnih postupaka i međubankovnih sustava za prijenos novca koji omogućavaju kruženje novca između zainteresiranih strana. Radi se o procesu prijena novca s jednog računa na drugi temeljem valjanog naloga.

Određene promjene na svjetskom financijskom tržištu krajem 20. stoljeća rezultirale su snažnim porastom obujma financijskih transakcija, što je direktno utjecalo i na razvoj sustava platnog prometa u Republici Hrvatskoj. Globalizacija trgovinskog sustava rezultirala je i globalizacijom sustava platnog prometa. Kako niti jedna država ne može opstati u vlastitom zatvorenom trgovinskom sustavu, tako ne može opstati niti u vlastitom izoliranom sustavu platnog prometa. Pružatelji platnih usluga su: kreditne institucije, institucije za elektronički novac, institucije za elektronički novac pod izuzećem i institucije za platni promet.²⁷

²⁵ <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/dodatni/374325.htm>, 03.09.2017.

²⁶ Grupa autora: Plaćanje i osiguranje plaćanja, Računovodstvo i financije, Zagreb 1997., str. 5

²⁷ Ibidem

S aspekta Republike Hrvatske, prekretnica u platnom prometu je 2002.g. i promjene koje su nastale u dijelu aktivnih sudionika u platnom prometu. "Zbog različitih povijesnih razloga domoći platni promet poslovnih subjekata do 2002.g. nisu obavljale banke nego Zavod za platni promet (Služba društvenog knjigovodstva), prethodnik današnje Financijske agencije. Platni promet u zemlji i platni promet s inozemstvom razvijali su se zasebno razdvojeni posebnim zakonskim propisima, kontrolama, zasebnim organizacijama u bankama i različitim tehnološkom načinom obavljanja."²⁸

Financije i bankarstvo specifično je područje čije je poslovanje regulatorno uspostavljeno. U odvijanju poslovnih aktivnosti spomenute domene, prisutni su brojni zakonski i podzakonski akti koji definiraju statusne pozicije sudionika te broje kontrolne mehanizme koje su isti obavezni implementirati u svoje svakodnevno poslovanje. Dodatne regulatorne komponente prepoznaju se u Direktivama EU koje Republika Hrvatska mora primjenjivati kroz preuzimanje direktiva odnosno implementirati kroz konkretne regulatorne sastavnice.

3.2. Zakonodavni okvir

Platni promet u svakoj zemlji određen je zakonski, pa tako i u Republici Hrvatskoj. Funkcioniranje platnog prometa u Republici Hrvatskoj uređeno je nizom zakona, a to su:²⁹ Zakon o platnom prometu, Zakon o elektroničkom novcu, Zakon o provedbi uredbi Europske unije iz područja platnog prometa, Zakon o konačnosti namire u platnim sustavima i sustavima za namiru financijskih instrumenata, Zakon o deviznom poslovanju, kao i drugim propisima Europske unije.

Zakonom o platnom prometu uređuju se platni promet, i to platne usluge, pružatelji platnih usluga, obveze informiranja korisnika platnih usluga o uvjetima za pružanje platnih usluga te druga prava i obveze u vezi s pružanjem i korištenjem platnih usluga s ciljem zaštite i sigurnosti svih sudionika na financijskom tržištu. Zakon o platnom prometu također uređuje rad i nadzor nad institucijama za platni promet te osnivanje, rad i nadzor nad platnim sustavima.³⁰ Zakon

²⁸ Goleš, D.: Platni promet i ovrhe prema novim propisima od 1. siječnja 2011., Računovodstvo, revizija i financije br. 1/11, str. 233

²⁹ Hrvatska narodna banka, O platnom prometu, <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/o-platnom-prometu>, 03.09.2017.

³⁰ Zakon o platnom prometu (NN, br. 133/2009. i 136/2012.)

sadrži odredbe koje su u skladu s Direktivom 2007/64/EZ Europskog Parlamenta i Vijeća od 13. studenoga 2007. o uslugama platnog prometa na unutarnjem tržištu. U svom uvodnom dijelu, Zakon precizira pojmove³¹ koji se u dokumentu koriste. Također, prepoznaju se platne usluge koje pružatelji platnih usluga obavljaju kao svoju djelatnost:³²

- usluge koje omogućuju polaganje gotovog novca na račun za plaćanje kao i svi postupci koji su potrebni za vođenje računa za plaćanje;
- usluge koje omogućuju podizanje gotovog novca s računa za plaćanje kao i svi postupci koji su potrebni za vođenje računa za plaćanje;
- usluge izvršenja platnih transakcija, uključujući prijenos novčanih sredstava na račun za plaćanje kod korisnikovog pružatelja platnih usluga ili kod drugog pružatelja platnih usluga: izvršenje izravnih terećenja, uključujući jednokratna izravna terećenja, izvršenje platnih transakcija putem platnih kartica ili sličnog sredstva, izvršenje kreditnih transfera (uključujući trajne naloge);
- usluge izvršenja platnih transakcija u kojima su novčana sredstva pokrivena kreditnom linijom za korisnika platnih usluga: izvršenje izravnih terećenja, uključujući jednokratna izravna terećenja, izvršenje platnih transakcija putem platnih kartica ili sličnog sredstva, izvršenje kreditnih transfera (uključujući trajne naloge);
- usluge izdavanja i/ili prihvaćanja platnih instrumenata;
- usluge novčanih pošiljaka i
- usluge izvršenja platnih transakcija kad se suglasnost platitelja za izvršenje platne transakcije daje nekim telekomunikacijskim sredstvom, digitalnim ili informatičkotehnološkim uređajem, a plaćanje se obavlja telekomunikacijskom ili mrežnom operatoru ili operatoru informatičko-tehnološkog sustava, koji djeluje isključivo kao posrednik između korisnika platnih usluga i dobavljača robe i usluga.

Zakon o platnom prometu određuje i obveze informiranja korisnika platnih usluga, prava i obveze u vezi s pružanjem i korištenjem platnih usluga, transakcijske račune i izvršenje platnih transakcija između kreditnih institucija, institucije za platni promet, platne sustave, način i postupak odlučivanja Hrvatske narodne banke te kaznene, prijelazne i završne odredbe.

³¹ Detaljnije pogledati u: Zakon o platnom prometu (NN, br. 133/2009. i 136/2012.)

³² Zakon o platnom prometu (NN, br. 133/2009. i 136/2012.)

Osim banaka, platne usluge mogu pružati trgovačka društva odnosno institucije za platni promet na temelju odobrenja Hrvatske narodne banke. Institucije za platni promet na temelju odobrenja za pružanje platnih usluga mogu pružati platne usluge i/ili obavljati druge gospodarske djelatnosti u skladu sa zakonskim propisima. Zakonski propisi omogućuju institucijama za platni promet s odobrenjem nadležnog regulatora država članica EU-a da svoje usluge pružaju i na području Republike Hrvatske (*engl. passporting*), pa im je tako omogućeno prekogranično pružanje platnih usluga.³³

Najznačajnija promjena koja je rezultirala implementacijom spomenute Direktive je ta da se od 01.07.2013.g. platne transakcije s drugim državama potpisnicama Ugovora o Europskom gospodarskom prostoru definiraju kao prekogranične platne transakcije te se zakonski razlikuju pojmovi:³⁴ *država članica* (država potpisnica Ugovora o Europskome gospodarskom prostoru) i *treća država* (do pristupanja RH EU svaka strana država, a nakon pristupanja država koja nije država članica te, sukladno tome, definira i tri vrste platnih transakcija: nacionalna, međunarodna i prekogranična). "*Nacionalna platna transakcija* jest platna transakcija u čijem izvršavanju sudjeluju platitelj i pružatelj platnih usluga i pružatelj platnih usluga primatelja plaćanja ili samo jedan pružatelj platnih usluga koji posluje u Republici Hrvatskoj. *Međunarodna platna transakcija* jest platna transakcija u čijem izvršavanju sudjeluju dva pružatelja platnih usluga od kojih jedan pružatelj platnih usluga (primatelja plaćanja ili platitelja) posluje u Republici Hrvatskoj, a drugi pružatelj usluga (platitelja ili primatelja plaćanja) posluje prema propisima treće države. U *prekograničnoj platnoj transakciji* sudjeluju dva pružatelja platnih usluga od kojih jedan pružatelj platnih usluga (primatelja plaćanja ili platitelja) posluje u Republici Hrvatskoj u skladu sa člankom 5. ovog Zakona, a drugi pružatelj platnih usluga (platitelja ili primatelja plaćanja) posluje prema propisima druge države članice."³⁵

Zakonom o elektroničkom novcu uređuju se:³⁶

- elektronički novac i izdavatelji elektroničkog novca,
- izdavanje i iskup elektroničkog novca,

³³ Hrvatska narodna banka, Nadzor platnog prometa, <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/nadzor-platnog-prometa>, 28.11.2017.

³⁴ Goleš, D.: op. cit.

³⁵ Zakon o platnom prometu (NN, br. 133/2009. i 136/2012.)

³⁶ Zakon o elektroničkom novcu (NN 139/10)

- uvjeti za osnivanje, poslovanje i prestanak rada institucija za elektronički novac sa sjedištem u Republici Hrvatskoj, uključujući instituciju za elektronički novac pod izuzećem, te nadzor nad njihovim poslovanjem i
- uvjeti pod kojima institucije za elektronički novac sa sjedištem izvan Republike Hrvatske mogu poslovati u Republici Hrvatskoj.

Prema ovom Zakonu, institucija za elektronički novac je pravna osoba koja je dobila odobrenje za izdavanje elektroničkog novca, dok je elektronički novac elektronički, uključujući i magnetski, pohranjena novčana vrijednost koja je izdana nakon primitka novčanih sredstava u svrhu izvršavanja platnih transakcija u smislu zakona kojim se uređuje platni promet i koju prihvaća fizička ili pravna osoba koja nije izdavatelj tog elektroničkog novca, a koja čini novčano potraživanje prema izdavatelju. Zakon određuje izdavatelje elektroničkog novca u Republici Hrvatskoj te njihovo postupanje (ovlasti i odgovornosti) u odvijanju poslovne aktivnosti u domeni Zakona. Zakon ograničava poslovanje institucija za elektronički novac u dijelu depozitnog poslovanje, te definira da iste ne smiju primiti depozite ili druga povratna sredstva od javnosti u smislu odredbi zakona kojim se uređuje poslovanje kreditnih institucija. Istovremeno, institucija za elektronički novac smije odobravati kredite vezane uz pružanje platnih usluga koje nisu povezane s izdavanjem elektroničkog novca iz članka 2. točke 6. pod 4., 5. i 7. ovog Zakona, samo ako su ispunjeni svi sljedeći uvjeti:³⁷

- da je kredit odobren isključivo kao pomoćna usluga vezana uz izvršenje platne transakcije,
- da se kredit odobren kao pomoćna usluga vezana uz izvršenje platne transakcije i izvršen na temelju prava na pružanje platnih usluga na području druge države članice, otplaćuje u roku koji ne smije biti dulji od 12 mjeseci,
- da kredit nije odobren iz novčanih sredstava korisnika platnih usluga koje je institucija za elektronički novac primila odnosno drži u svrhu izvršenja platnih transakcija i
- da je jamstveni kapital institucije za elektronički novac, prema ocjeni Hrvatske narodne banke, u svakom trenutku primjeren s obzirom na ukupan iznos odobrenoga kredita.

Nadzor nad institucijama za elektronički novac obavlja Hrvatska narodna banka temeljem izvješća koje su institucije za elektronički novac dužne dostavljati, u izravnom nadzoru ili određivanjem nadzornih mjera.

³⁷ Ibidem

Zakon o provedbi uredbi Europske unije iz područja platnog prometa³⁸ utvrđuje nadležna tijela, postupanje nadležnih tijela, izvansudski pritužbeni postupak i postupak mirenja te prekršajne odredbe za provedbu uredbi Europske unije iz područja platnog prometa. Pristupom Europskoj uniji Republika Hrvatska preuzela je obvezu usklađivanja propisa i poslovanja s normama EU. Slijedom istoga, ovaj Zakon osigurava pretpostavke za provedbu uredbi Europske unije:

- Uredbe (EZ) br. 924/2009 Europskog parlamenta i Vijeća od 16. rujna 2009. o prekograničnim plaćanjima u Zajednici i stavljanju izvan snage Uredbe (EZ) br. 2560/2001 (tekst važan za EGP),
- Uredbe (EU) br. 260/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 14. ožujka 2012. o utvrđivanju tehničkih i poslovnih zahtjeva za kreditne transfere i izravna terećenja u eurima i o izmjeni Uredbe (EZ) br. 924/2009 (tekst važan za EGP) i
- Uredbe (EU) 2015/751 Europskog parlamenta i Vijeća od 29. travnja 2015. o međubankovnim naknadama za platne transakcije na temelju kartica (tekst važan za EGP)

Zakonom se definiraju nadležna tijela, izvansudski pritužbeni postupci i postupak mirenja, prekršajne odredbe te prijelazne i završne odredbe s preciziranjem obavješćivanja Europske komisije.

Zakon o konačnosti namire u platnim sustavima i sustavima za namiru financijskih instrumenata regulira konačnost namire u sustavima za namiru naloga za prijenos i posljedice postupaka zbog insolventnosti nad sudionikom u sustavu na prava i obveze koje proizlaze iz sudjelovanja ili su u vezi sa sudjelovanjem sudionika u sustavu, te prava primatelja instrumenta osiguranja u slučaju postupka zbog insolventnosti nad davateljem instrumenta osiguranja.³⁹ I ovaj Zakon sadrži elemente koji su usklađeni s aktima Europske unije. Zakon u općim odredbama opisuje temeljne pojmove u sklopu zakona, definira sustave za izvršenje naloga uza prijenos, nadležnost, prihvata i neopozivost naloga za prijenos. Zakonom su definirane odredbe vezane na postupak insolventnosti, otvaranje postupka, obveze i prava sudionika u postupku. Nadalje, opisana su i prava primatelja instrumenata osiguranja u slučaju insolventnosti nad davateljem instrumenata osiguranja.

³⁸ Zakon o provedbi uredbi Europske unije iz područja platnog prometa (NN 05/16)

³⁹ Zakon o konačnosti namire u platnim sustavima i sustavima za namiru financijskih instrumenata (NN 59/12 i 44/16)

Zakon o deviznom poslovanju regulira poslovanje između rezidenata i nerezidenata u stranim sredstvima plaćanja i u kunama, poslovanje rezidenata u stranim sredstvima plaćanja te jednostrane prijenose imovine iz RH i u RH koji nemaju obilježja izvršenja posla između rezidenata i nerezidenata.⁴⁰ Zakonom se prepoznaju različitosti u domeni tekućih i kapitalnih poslova te postupanje po istima. Pri tome se pod tekućim poslovima smatraju poslovi zaključeni između rezidenata i nerezidenata kojima namjera nije prijenos kapitala. Pod kapitalnim poslovima podrazumijevaju se izravna ulaganja, ulaganja u nekretnine, poslovi s vrijednosnim papirima, poslovi s udjelima u investicijskim fondovima, kreditni poslovi, depozitni poslovi te plaćanja na osnovu ugovora o osiguranju. Ovaj zakon uređuje i tržište stranih sredstava plaćanja kao i tečaj strane valute. Zakonom je regulirano i poslovanje mjenjača u smislu otkupa strane gotovine i čekova koji glase na stranu valutu za gotovinu u kunama, kao i prodaju strane gotovine za gotovinu u kunama. Kao i ranije spomenutim zakonima, i ovim Zakonom definirano je postupanje u dijelu deviznog poslovanja u smislu izvješćivanja, evidentiranja i postupanja u odnosu na sve zainteresirane sudionike poslovnih transakcija u ovoj domeni. Preciziran je način i rokovi izvješćivanja nadležnih tijela te dokumentacija za evidentiranje poslovnih promjena ovisno o vrsti posla koja se evidentira. Zakon je usklađen s regulativom EU.

Ulaskom u EU Republika Hrvatska preuzela je obvezu usklađivanja zakonodavnog okvira u dijelu platnog prometa te je time došlo do značajnijih promjena u funkcioniranju platnog prometa.

3.3. Platni sustavi u republici Hrvatskoj

Platni sustav jest sustav za prijenos novčanih sredstava s formalnim i standardiziranim postupcima i zajedničkim pravilima za obradu, obračun i/ili namiru platnih transakcija.⁴¹ Njime upravlja upravitelj platnog sustava. Upravitelj platnog sustava može biti:⁴²

- institucija za platni promet sa sjedištem u Republici Hrvatskoj,
- kreditna institucija sa sjedištem u Republici Hrvatskoj,
- institucija za elektronički novac sa sjedištem u Republici Hrvatskoj,

⁴⁰ Zakon o deviznom poslovanju (NN 96/03, 140/05, 132/06, 150/08, 92/09, 133/09, 153/09, 145/10, 76/13)

⁴¹ Hrvatska narodna banka, O platnom prometu, <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/o-platnom-prometu>, 03.09.2017.

⁴² Ibidem

- druga pravna osoba sa sjedištem u Republici Hrvatskoj osnovana kao dioničko društvo ili društvo s ograničenom odgovornošću,
- druga pravna osoba sa sjedištem u Republici Hrvatskoj koja može upravljati platnim sustavom prema posebnom zakonu,
- Hrvatska narodna banka i
- podružnica pravne osobe iz druge države sa sjedištem u Republici Hrvatskoj.

Upravitelj platnog sustava osobito je dužan, u skladu s vrstom, opsegom i složenošću poslova koji proizlaze iz pravila rada platnog sustava, osigurati da platni sustav ima:⁴³

- primjeren, prikladan, pouzdan i zadovoljavajući informacijski sustav za obavljanje svih funkcija u skladu s pravilima rada platnog sustava kao i plan kontinuiteta poslovanja i
- organizacijsku strukturu s dobro definiranim, preglednim i dosljednim linijama ovlasti i odgovornosti, uključujući kadrovsku strukturu i upravljanje rizicima kojima je platni sustav izložen ili bi mogao biti izložen.

Pojednostavljeno, platni sustavi omogućuju adekvatno funkcioniranje platnog prometa te je upravitelj platnog sustava dužan osigurati neprestano sigurno i stabilno funkcioniranje platnog sustava.

Platni promet u Republici Hrvatskoj odvija se preko četiri platna sustava, a to su:⁴⁴

- ***Hrvatski sustav velikih plaćanja (HSVP)*** – "Hrvatski sustav velikih plaćanja (HSVP) platni je sustav u kojemu se platne transakcije u kunama namiruju u realnom vremenu na bruto načelu, a riječ je uglavnom o relativno velikim iznosima."⁴⁵ Prema istom izvoru, radi se o platnim transakcijama koje se provode u svrhu provođenja mjera monetarne politike HNB-a, platne transakcije u svrhu opskrbe banaka gotovim novcem, platne transakcije u svrhu provođenja transakcija s financijskim instrumentima, platne transakcije u svrhu provođenja konačne namire drugih platnih sustava i ostale platne transakcije. Sudionici HSVP-a su Hrvatska narodna banka, banke i štedne banke sa sjedištem u Republici Hrvatskoj koje su dobile odobrenje za rad od HNB-a, Hrvatska banka za obnovu i razvitak te Središnje klirinško depozitarno društvo. HNB propisuje način rada, postupke i procedure te za svakog sudionika u HSVP-u otvara i operativno

⁴³ Ibidem

⁴⁴ Ibidem

⁴⁵ Hrvatska narodna banka, Hrvatski sustav velikih plaćanja, <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/platni-sustavi/hsvp>, 29.11.2017.

vodi račun preko kojeg se provodi namira platnih transakcija. "Platna transakcija u HSVP-u prihvaćena je i neopoziva, u smislu zakona kojim se uređuje konačnost namire u platnim sustavima, od trenutka kada je namirena."⁴⁶

- **Nacionalni klirinški sustav (NKS)** – "Nacionalni klirinški sustav (NKS) je međubankovni platni sustav za multilateralni obračun po neto načelu većeg broja platnih transakcija u kunama koje glase na relativno male iznose."⁴⁷ Isti izvor navodi pojašnjenje sustava i precizira da se radi o sustavu koji omogućuje obračun bezgotovinskih međubankovnih platnih transakcija u kunama svih sudionika NKS-a. Sudionici NKS-a su Hrvatska narodna banka, banke i štedne banke sa sjedištem u Republici Hrvatskoj koje su dobile odobrenje za rad od HNB-a te Hrvatska banka za obnovu i razvitak. Obračun platnih transakcija u NKS-u obavlja se do visine raspoloživih novčanih sredstava na obračunskim računima neposrednih sudionika. Financijska agencija vlasnik je i upravitelj NKS-a. HNB definira pravila rada a FINA donosi provedbene upute i cjenik.
- **TARGET2 (engl. Trans-European Automated Real-time Gross settlement Express Transfer system)** – ".....je sustav s jedinstvenom tehničkom platformom (engl. Single Shared Platform - SSP) kojom zajednički upravljaju u ime Eurosustava Banca d'Italia, Banque de France i Deutsche Bundesbank."⁴⁸ Glavno nadzorno tijelo sustava TARGET2 je Europska središnja banka a sustav su razvile središnje banke EU-a kako bi omogućile sigurne i efikasne namire platnih transakcija (nacionalnih i prekograničnih) u eurima na RTGS načelu (engl. Real Time Gross Settlement) te olakšavanja provođenja monetarne politike EU-a. TARGET2 je centralizirani sustav koji nudi istu razinu usluge svim svojim sudionicima i koji se u smislu pravne strukture sastoji od više platnih sustava RTGS, nacionalnih komponenti sustava TARGET2.⁴⁹ TARGET2-HR nacionalna komponenta započela je s produkcijskim radom 1. veljače 2016. godine u skladu s Nacionalnim planom migracije na SEPA. Prema podacima za 2016. godinu TARGET2 imao je 1.076 izravnih sudionika, 701 neizravnih sudionika i

⁴⁶ Ibidem

⁴⁷ Hrvatska narodna banka, Nacionalni klirinški sustav, <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/platni-sustavi/nks>, 29.11.2017.

⁴⁸ Hrvatska narodna banka, TARGET 2, <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/platni-sustavi/target2>, 29.11.2017.

⁴⁹ Ibidem

5.072 dopisnika te je podmirivao gotovinske pozicije od 80 pomoćnih sustava.⁵⁰ Prema istom izvoru, TARGET2 obrađuje dnevni prosjek od 342.008 isplata, što predstavlja dnevnu prosječnu vrijednost od 1,7 bilijuna eura. Gotovo 70% svih TARGET2 plaćanja imalo je vrijednost manje od 50.000 eura, a 10% svih uplata iznosilo je više od milijun eura.⁵¹

- **EuroNKS** – ovaj platni sustav obrađuje međubankovne platne transakcije SEPA kreditnih transfera u eurima.⁵² "Financijska agencija, odgovorna je za realizaciju, uspostavu i operativno upravljanje platnom infrastrukturom EuroNKS. U EuroNKS-u banke imaju otvorene obračunske račune u eurima, a sustav obrađuje međubankovna eurska plaćanja SEPA kreditnih transfera koja su u potpunosti usklađena sa zahtjevima iz Uredbe (EU) br. 260/2012. Hrvatska narodna banka ima ulogu u omogućavanju interoperabilnosti nove platne infrastrukture s drugim platnim sustavima u SEPA području kao izravni sudionik u eurskom platnom sustavu iz druge države članice Europske unije."⁵³ Platni sustav EuroNKS započeo je s radom 6. lipnja 2016. u skladu s Nacionalnim planom migracije na SEPA.

3.4. SEPA

"SEPA (*engl. Single Euro Payments Area*), omogućuje stvaranje jedinstvenog tržišta za platne usluge u kojemu je građanima, poslovnim subjektima i javnim tijelima moguće izvršavati bezgotovinske platne transakcije u eurima primjenom jedinstvenih modela i postupaka koji se jednako primjenjuju na cijelom SEPA području."⁵⁴ Područje SEPA-e obuhvaća 34 države: sve članice EU-a te Island, Lihtenštajn, Norvešku, Švicarsku, Monako i San Marino.⁵⁵ Slika 1. prikazuje zemlje članice SEPA-e.

⁵⁰ TARGET2, <http://www.ecb.europa.eu/paym/t2/html/index.en.html>, 29.11.2017.

⁵¹ Ibidem

⁵² Hrvatska narodna banka, EuroNKS, <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/platni-sustavi/euronks>, 29.11.2017.

⁵³ ibidem

⁵⁴ Hrvatska narodna banka, SEPA, <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/sepa>, 28.11.2017.

⁵⁵ SEPA, <http://www.sepa.hr/sepa-opcenito/>, 29.11.2017.

Slika 1.: Države SEPA-e

Izvor: SEPA, <http://www.sepa.hr>, 29.11.2017.

Sastavnice SEPA-e su: jedna valuta – euro, jedan set platnih instrumenata (kreditni transfer, izravno terećenje i platna kartica), zajednička pravna osnova, zajednički tehnički standardi, infrastruktura za obradu platnih transakcija i zajednička poslovna pravila.

Na razini Europske unije, formirano je Europsko platno vijeće (*engl. European Payments Council*)⁵⁶ koje je upravljačko tijelo sa ključnom zadaćom razvoja SEPA platne sheme koje definira pravilnicima (*engl. Rulebooks*) za SEPA kreditni transfer i SEPA izravno terećenje.⁵⁷ Prvobitno je SEPA bila formirana s tržišnog aspekta odnosno, Europsko platno vijeće činili su predstavnici tržišta, ponuditelji platnih usluga. Kako bi se omogućilo sudjelovanje i predstavnika potražnje, Europska komisija i Europska središnja banka osnovale su Vijeće SEPA-e (*engl. SEPA Council*).⁵⁸ U prosincu 2013. godine ovo Vijeće zamijenjeno je Odborom za mala plaćanja u eurima (*engl. Euro Retail Payments Board*), a sudionici ovog tijela su predstavnici i ponude i potražnje platnih usluga te predstavnici središnje banke.

⁵⁶ „Članovi Europskoga platnog vijeća jesu banke, udruge banaka i institucije za platni promet. U aktivnostima svih radnih skupina Europskoga platnog vijeća kao promatrač sudjeluje i Europska središnja banka. U radu Europskoga platnog vijeća sudjeluje i predstavnik Republike Hrvatske kojeg određuje Hrvatska udruga banaka.“ Preuzeto sa: Hrvatska narodna banka, SEPA, <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/sepa>, 28.11.2017.

⁵⁷ Hrvatska narodna banka, SEPA, <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/sepa>, 28.11.2017.

⁵⁸ Ibidem

Kako bi se ostvarili ciljevi zadani SEPA-om, formiraju se novi platni instrumenti: SEPA kreditni transfer i SEPA izravno terećenje. Navedeni instrumenti koriste se za plaćanja u eurima na cijelom SEPA području.

3.4.1. SEPA platni instrumenti

„**Kreditni transfer** (*engl. Credit Transfer – CT*) jest nacionalna ili prekogranična platna usluga kojom se račun za plaćanje primatelja plaćanja odobrava za platnu transakciju ili niz platnih transakcija na teret platiteljeva računa za plaćanje od strane pružatelja platne usluge kod kojeg se vodi platiteljev račun za plaćanje, na osnovi instrukcije koju daje platitelj.“⁵⁹ Osnovni standardi SEPA-inog kreditnog transfera su:⁶⁰

- račun platitelja i primatelja plaćanja definirani su IBAN-om,
- pružatelji platnih usluga (banke) platitelja i primatelja plaćanja definirani su BIC-om/SWIFT-om⁶¹,
- platne transakcije se obavljaju u skladu sa ISO 20022 XML⁶² formatom platnih poruka.

„**Izravno terećenje** (*engl. Direct Debit – DD*) jest nacionalna ili prekogranična platna usluga za terećenje platiteljeva računa za plaćanje, kada platnu transakciju inicira primatelj plaćanja na osnovi suglasnosti platitelja.“⁶³ Osnovni standardi SEPA izravnog terećenja su:⁶⁴

- račun platitelja i primatelja plaćanja definirani su IBAN-om,
- pružatelji platnih usluga (banke) platitelja i primatelja plaćanja definirani su BIC-om,

⁵⁹ Ibidem

⁶⁰ Ibidem

⁶¹ SWIFT (*engl. Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunications*), udruženje za međunarodne međubankarske financijske telekomunikacije. Udruženje je osnovano u Bruxellesu 1973. SWIFT pokreće svjetsku mrežu financijskih transakcija između banaka i drugih financijskih institucija. Banke međusobno komuniciraju i razmjenjuju financijske poruke koristeći autentifikacijski kod. SWIFT code je odobren od ISO organizacije i službeno nosi naziv ISO9362. Sastoji se od 8 ili 11 znakova i služi za identifikaciju banaka u međunarodnom prometu. Preuzeto sa: SWIFT, <http://www.moj-bankar.hr/Kazalo/S/SWIFT>, 01.12.2017.

⁶² Prije uvođenja SEPA-e iniciranje platnih transakcija prema pružatelju platnih usluga u skupnom obliku vršilo se preko Zbrojnog naloga kojeg je donijela Hrvatska udruga banka (HUB). Format zapisa datoteke je bio TEKST – ASCII. Prema Uredbi (EU) br. 260/2012. (L 94/22) standard ISO 20022 XML znači standard za kreiranje elektroničkih financijskih poruka prema definiciji ISO-a prema poslovnim pravilima i provedbenim smjernicama za sheme donesenim od strane Unije.

⁶³ Ibidem

⁶⁴ Ibidem

- platne se transakcije obavljaju u skladu sa ISO 20022 XML formatom platnih poruka.

„Izravno terećenje često se koristi za ponavljajuća plaćanja (npr. komunalni računi). Usluga izravnog terećenja uvjetovana je davanjem prethodne suglasnosti platitelja primatelju plaćanja.“⁶⁵

„SEPA platni instrumenti koriste se u skladu sa SEPA platnim shemama. „SEPA sheme čine zajednički skup pravila, praksa i standarda dogovorenih na međubankovnoj razini. Te su sheme definirane SEPA pravilnicima (engl. *Rulebooks*), i to Pravilnikom za SEPA kreditni transfer i Pravilnikom za SEPA izravno terećenje. Pravila i standardi opisani u pravilnicima obvezujući su za pružatelje platnih usluga koji su pristupili SEPA platnim shemama. Jedinstvena primjena SEPA platnih instrumenata i pravila za SEPA sheme omogućuju korisnicima platnih usluga izvršenje bezgotovinskih platnih transakcija u eurima na jednak način i pod istim uvjetima na cijelom SEPA području.“⁶⁶

3.4.2. SEPA u Republici Hrvatskoj

Kao pristupnica EU, Republika Hrvatska je za vrijeme pristupnih pregovora s EU otvorila pitanje pripreme cjelokupnog sustava domaćeg platnog prometa za uključivanje u SEPA-u. Godine 2008. na sjednici NOPP-a dogovorena je kontinuirana razmjena informacija iz područja interesa SEPA-e, a koje su hrvatske institucije primale od Europskog vijeća za platni promet, Europske središnje banke, Europske komisije i drugih. SEPA projekt u Republici Hrvatskoj je službeno otvoren 2012. godine. Godina 2013. bilježi se kao godina pokretanja projekta SEPA u RH a kao ključni događaj ističe se osnivanje tijela: ⁶⁷ Hrvatski odbor za SEPA koordinaciju (HOSK) i Hrvatski SEPA forum (HSF). HOSK bio je zadužen za koordiniranje i usmjeravanje rada na projektu, praćenje djelovanja radnih skupina, donošenje odluka o otvorenim pitanjima, te priprema izvještaja i zaključaka, a HSF bio je zadužen za koordinaciju s potrošačima i nepotrošačima, uz obvezu (zadaću) komuniciranje promjena koje pristižu implementacijom

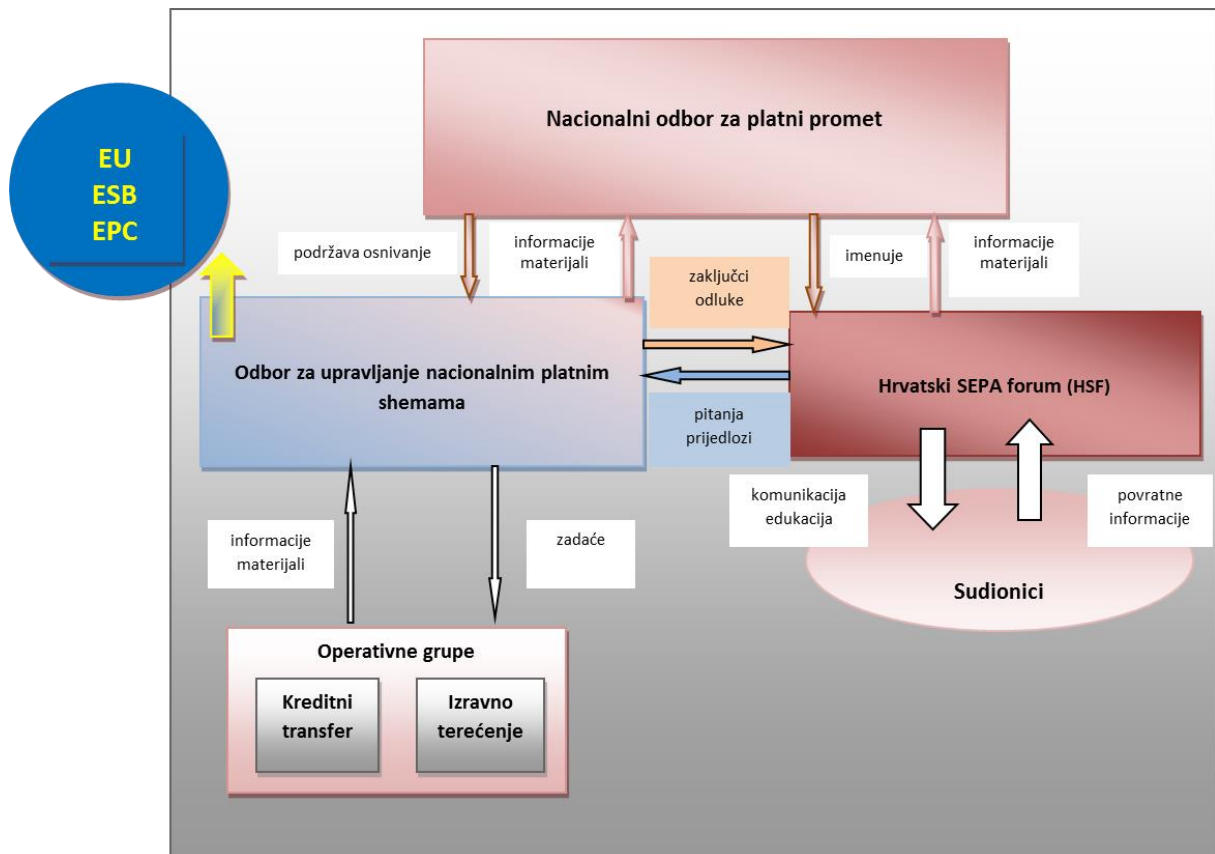
⁶⁵ SEPA, izravno terećenje, <http://www.sepa.hr/upute-za-korisnike/sheme-za-sepa-izravno-terecenje/>, 29.11.2017.

⁶⁶ Hrvatska narodna banka, SEPA, <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/sepa>, 28.11.2017.

⁶⁷ SEPA, Organizacija projekta SEPA-e u RH, <http://www.sepa.hr/sepa-u-rh/tijela/>, 29.11.2017.

SEPA-e. Također, 2015. godine, osnovan je i Odbor za upravljanje nacionalnim platnim shemama (OUNS) čija je primarna uloga upravljanje, održavanje, praćenje i poduzimanje izmjena u produkcijskom okruženju. Na slijedećoj Slici prikazane su veze između navedenih tijela.

Slika 2.: Shema i uloge upravljačkih tijela u SEPA projektu u Republici Hrvatskoj

Izvor: SEPA, Organizacija projekta SEPA-e u RH, <http://www.sepa.hr/sepa-u-rh/tijela/>, 29.11.2017.

Sukladno prikazanoj shemi, komunikacija između sudionika odvija se dvosmjerno na svim razinama. Ključna je uloga na strani NOPP-a koji je direktno povezan sa OUOO I HSF-om a komunikacijom odluka, zaključaka pitanja i prijedloga linijski su povezana i spomenuta dva tijela. Zadaci HSF-a usmjereni su prema korisnicima platnih usluga (mali i srednji poduzetnici, velika trgovačka društva, javni sektor, IT kompanije, obrtnici, potrošači), a njegove glavne aktivnosti, uz ranije spomenutu promociju SEPA-inih platnih usluga, informiranost javnosti te edukacija korisnika.⁶⁸

⁶⁸ Ibidem

Prelaskom na SEPA-u u RH nastupa i promjena platnih instrumenata i platne infrastrukture. Kako bi osigurali jedinstvenu platformu za procesiranje platnih transakcija i daljnje usklađenje s odredbama europskih standarda, NOPP je donio odluku da, osim platnih transakcija u eurima, nacionalnim projektom SEPA trebaju biti obuhvaćene i platne transakcije u kunama. Isto tako, time se omogućuje odgovarajuća priprema cjelokupnog sustava platnog prometa za buduće uvođenje eura kao službene valute.⁶⁹

3.4.3. Pravni okvir za SEPA-u

Pravni okvir SEPA-e čine:⁷⁰

- Direktiva 2007/64/EZ,
- Zakon o platnom prometu,
- Uredba (EZ) br. 924/2009,
- Uredba (EU) br. 260/2012,
- Zakon o provedbi uredbi Europske unije iz područja platnog prometa,
- Uredba (EZ) br. 1781/2006.

Direktiva 2007/64/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 13. studenoga 2007. o platnim uslugama na unutarnjem tržištu, pravna je osnova za stvaranje unutarnjeg tržišta platnih usluga u Europskoj uniji. Ovom Direktivom omogućeno jednostavno, učinkovito i sigurno izvršenje prekograničnih i nacionalnih platnih transakcija. Odredbe Direktive transponirane su u Republici Hrvatskoj u Zakon o platnom prometu.

Uredbom (EZ) br. 924/2009 Europskog parlamenta i Vijeća od 16. rujna 2009. o prekograničnim plaćanjima u Zajednici propisana je obvezna primjena jednakih naknada za prekogranična plaćanja (plaćanja između pružatelja platnih usluga koji se nalaze u različitim državama članicama Europske unije uključujući Norvešku, Island i Lihtenštajn) i odgovarajuća nacionalna plaćanja (plaćanja između pružatelja platnih usluga unutar države članice) u eurima.⁷¹ Uredba definira obvezu plaćanja iste naknade za odgovarajuće platne transakcije

⁶⁹ Hrvatska narodna banka, SEPA, <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/sepa>, 28.11.2017

⁷⁰ Ibidem

⁷¹ Ibidem

neovisno o tome radi li se o nacionalnim ili prekograničnim platnim transakcijama. Također, ovom Uredbom, nastavlja se proces standardizacije na način da se propisuje uvođenje međunarodnog broja bankovnog računa (IBAN) i identifikacijskoga kôda banke (BIC).

Uredbom (EU) br. 260/2012 utvrđuju se tehnički i poslovni zahtjevi za kreditne transfere i izravna terećenja u eurima. Uredba definira krajnje rokove za migraciju s postojećih nacionalnih kreditnih transfera i izravnih terećenja u eurima na SEPA sheme za kreditne transfere i izravna terećenja u skladu s definiranim pravilima i tehničkim standardima. Također, propisuje se obvezna primjena tehničkih standarda i definiranih pravila, kao što je korištenje međunarodnog broja bankovnog računa (IBAN) i standard za financijske poruke (ISO 20022 XML) za sve kreditne transfere i izravna terećenja u eurima u Europskoj uniji.⁷²

Zakon o provedbi uredbi Europske unije iz područja platnog prometa RH je donijela u svrhu primjene Uredbe (EZ) br. 924/2009 i Uredbe (EU) 260/2012, u dijelu kojim se definiraju nacionalna tijela nadležna za provođenje nadzora i rješavanje pritužaba, izvansudski pritužbeni postupci i postupak mirenja te prekršaji za postupanje protivno uredbama.⁷³ Ovim Zakonom uređuju se područja: nadzor, rješavanje pritužaba, izvansudski pritužbeni postupci i postupci mirenja te prekršaji za sve uredbe EU-a iz područja platnog prometa.

„Uredbom (EZ) br. 1781/2006 o informacijama o platitelju koje prate prijenos novčanih sredstava propisuje se obveza pružateljima platnih usluga da uz sve prijenose sredstava omoguće pridružene informacije o platitelju, kako bi uvijek bilo moguće pratiti prijenos sredstava do samog platitelja, a u svrhu aktivnosti vezanih uz prevenciju, istragu i otkrivanje sprječavanja pranja novca i financiranja terorizma.“⁷⁴

⁷² Ibidem

⁷³ Ibidem

⁷⁴ Ibidem

4. KVANTITATIVNI PRIKAZ PLATNOG PROMETA U REPUBLICI HRVATSKOJ U PERIODU OD 2012. DO 2016.

U ovom poglavlju bit će brojčano prikazan platni promet u Republici Hrvatskoj u periodu 2012. - 2016. godine kroz platne sustave za "velike" i "male" iznose: Hrvatski sustav velikih plaćanja i Nacionalni klirinški sustav. S ciljem stvaranja kompletnije slike i donošenja cjelovitije prosudbe u nastavku se daje pregled osnovnih brojčanih podataka o Republici Hrvatskoj (Tablica 1.).

Tablica 1.: Osnovne brojčane informacije o Republici Hrvatskoj

Ekonomski indikatori	Godina				
	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
Površina (u km ²)	56.594	56.594	56.594	56.594	56.594
Broj stanovnika (u mil.)	4,268	4,256	4,238	4,204	4,174
BDP (u mil. HRK, tekuće cijene)	330.925	331.374	331.266	338.975	348.678
BDP (u mil. EUR, tekuće cijene)	44.022	43.754	43.416	44.546	46.309
BDP po stanovniku (u EUR)	10.314	10.281	10.245	10.596	11.095
BDP - realna godišnja stopa promjene (u %)	-2,2	-0,6	-0,1	2,3	3,0
Prosječna god. stopa inflacije potr. cijena	3,4	2,2	-0,2	-0,5	-1,1
Tekući račun platne bilance (u mil. EUR)	-51	415	861	2.019	1.158
Tekući račun platne bilance (u % BDP-a)	-0,1	0,9	2,0	4,5	2,5
Izvoz robe i usluga (u % BDP-a)	41,6	42,9	45,3	48,2	49,2
Uvoz robe i usluga (u % BDP-a)	41,2	42,5	43,4	45,9	46,3
Inozemni dug (u mil. EUR, na kraju razdoblja)	45.297	45.803	46.416	45.384	41.668
Inozemni dug (u % BDP-a)	102,9	104,7	106,9	101,9	90,0
Inozemni dug (u % izvoza robe i usluga)	247,3	244,1	235,9	211,4	183,0
Otplaćeni inozemni dug (u % izvoza robe i usluga)	43,3	41,0	44,1	42,5	34,4
Bruto međunarodne pričuve (u mil. EUR, na kraju razdoblja)	11.236	12.908	12.688	13.707	13.514
Bruto međunarodne pričuve (u mjesecima uvoza robe i usluga, na kraju razdoblja)	7,4	8,3	8,1	8,0	7,6
Neto pozajmljivanje (+)/zaduživanje (-) konsolidirane opće države (u mil. HRK)	-17.267	-17.517	-17.033	-11.210	-3.155
Neto pozajmljivanje (+)/zaduživanje (-) konsolidirane opće države (u % BDP-a)	-5,2	-5,3	-5,1	-3,3	-0,9
Dug opće države (u % BDP-a)	70,6	81,7	85,8	85,4	82,9
Stopa nezaposlenosti (prema definiciji ILO-a, stanovništvo starije od 15 god.)	15,9	17,3	17,3	16,2	13,1
Stopa zaposlenosti (prema definiciji ILO-a, stanovništvo starije od 15 god.)	43,2	42,1	43,3	44,2	44,6

Izvor: Hrvatska narodna banka, Statistika,
<https://www.hnb.hr/statistika>, 30.11.2017.

U odnosu na 2012.g., broj stanovnika 2016. g. smanjen je za 2%. Istovremeno, BDP po stanovniku bilježi porast od 8%, odnosno BDP – tekuće cijene bilježi porast od 5%. Izvoz i

uvoz robe i usluga (u % BDP-a) također bilježe porast, izvoz 18% i uvoz 12%. Inozemni dug u mil. EUR, na kraju 2016.g. manji je u odnosu na kraj 2012.g. za 8%. Navedene promjene praćene su i promjena u broju zaposlenih / nezaposlenih. Stopa nezaposlenosti za 2016.g. manja je u odnosu na istu kategoriju za 2012.g. za 18% dok je stopa zaposlenosti veća za 3%.

Prikazani podaci okvir su za detaljnije analize i spoznaje vezano na makroekonomsko pozicioniranje gospodarstva te u tom kontekstu i spoznaje u domeni obavljanja platnoprometnih transakcija popraćenih brojnim promjenama koje su se događale posebice u odnosu na pristup Republike Hrvatske Europskoj Uniji.

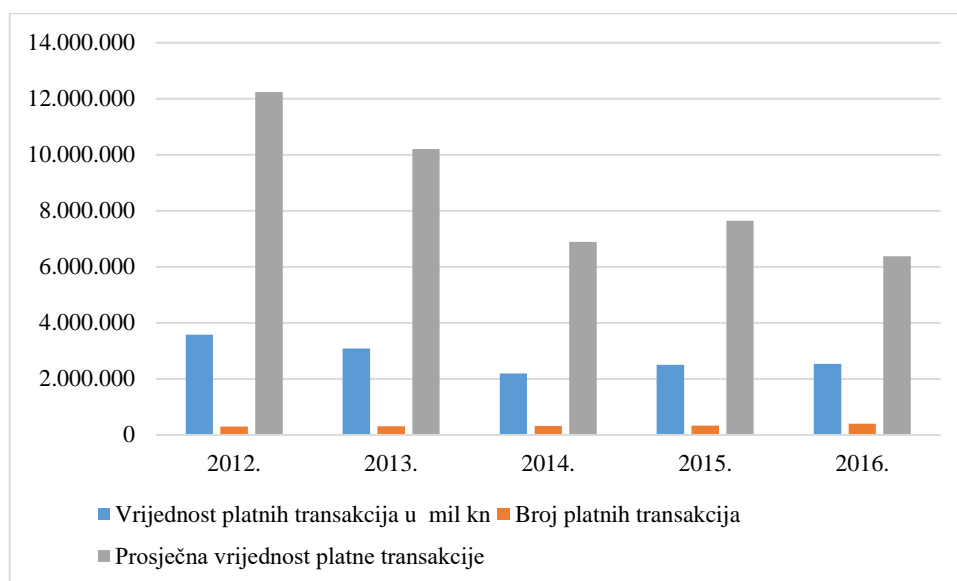
S obzirom na aktualne platne sustave u promatranom periodu koji su omogućavali obavljanje platnoprometnih transakcija, u nastavku rada bit će prikazano obavljanje platnoprometnih transakcija kroz HSVP i NKS. Tabličnim i grafičkim prikazima u nastavku prikazuju se platne transakcije odrađene kroz HSVP.

Tablica 2: Platne transakcije odrađene kroz HSVP u periodu od 2012. do 2016. godine

Opis	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
Vrijednost platnih transakcija u mil kn	3.573.414	3.086.978	2.186.512	2.497.119	2.531.598
Broj platnih transakcija	292.027	302.574	317.166	326.628	397.141
Prosječna vrijednost platne transakcije	12.236.588	10.202.392	6.893.905	7.645.147	6.374.558

Izvor: Hrvatska narodna banka, Statistika,
<https://www.hnb.hr/statistika>, 30.11.2017.

Graf 1: Platne transakcije odrađene kroz HSVP u periodu od 2012. do 2016.

Izvor: Izrada autora prema Hrvatska narodna banka, Statistika, <https://www.hnb.hr/statistika>, 30.11.2017.

U promatranom periodu zabilježen je pad vrijednosti platnih transakcija i to 29% uz istovremeno porast broja platnih transakcija za 36%.

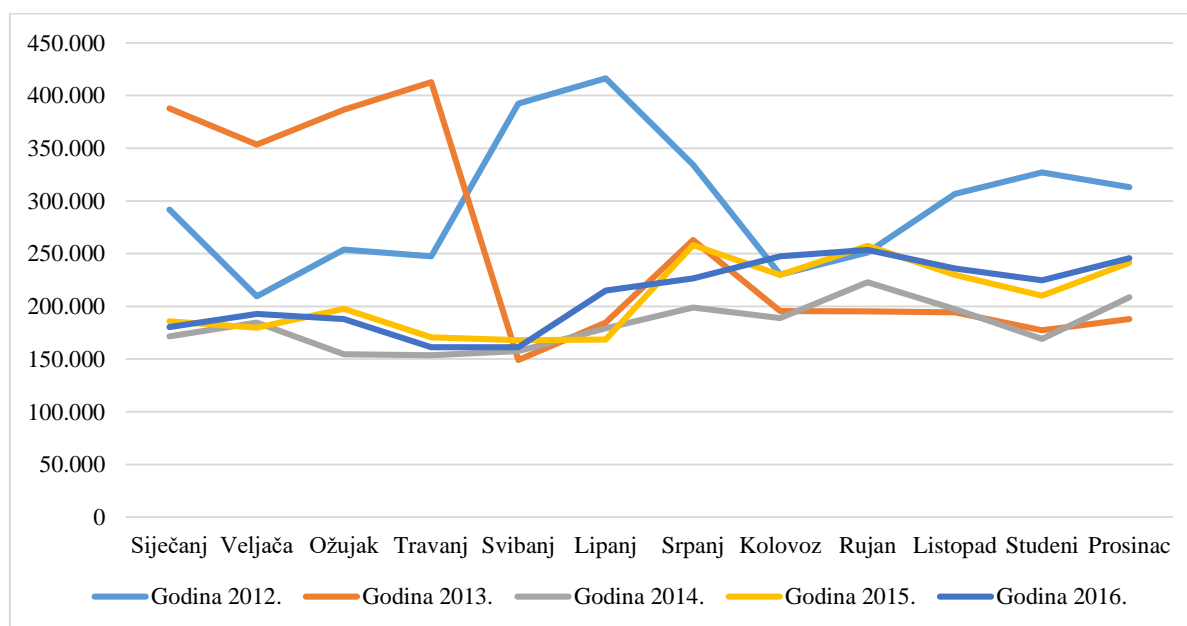
Prosječna vrijednost platnih transakcija također je u padu. Promatrano mjesečno, bilježe se različite vrijednosti transakcija u odnosu na promatranu godinu (Tablica 3., Graf 2.).

Tablica 3: Ukupna vrijednost transakcija u HSVP-u u mil kn (mjesečni prikaz)

Mjesec	Godina				
	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
Siječanj	291.890	387.611	171.492	185.740	180.402
Veljača	209.575	353.568	184.463	179.801	192.690
Ožujak	253.942	386.409	154.665	197.755	187.838
Travanj	247.451	412.777	153.770	170.637	161.084
Svibanj	392.262	148.974	157.453	168.047	161.153
Lipanj	416.371	184.544	179.183	168.519	215.075
Srpanj	334.204	262.961	198.741	257.986	226.428
Kolovoz	230.169	195.509	188.791	229.761	247.396
Rujan	250.972	195.302	222.851	257.361	253.492
Listopad	306.691	194.197	197.325	229.899	235.858
Studeni	326.975	177.271	169.102	210.137	224.612
Prosinac	312.911	187.856	208.675	241.477	245.571
Ukupno	3.573.414	3.086.978	2.186.512	2.497.119	2.531.598

Izvor: Hrvatska narodna banka, Statistika,
<https://www.hnb.hr/statistika>, 30.11.2017.

Graf 2.: Grafički prikaz ukupne vrijednosti transakcija u HSVP-u u mil kn (mjesečni prikaz)

Izvor: Izrada autora prema Hrvatska narodna banka, Statistika,
<https://www.hnb.hr/statistika>, 30.11.2017.

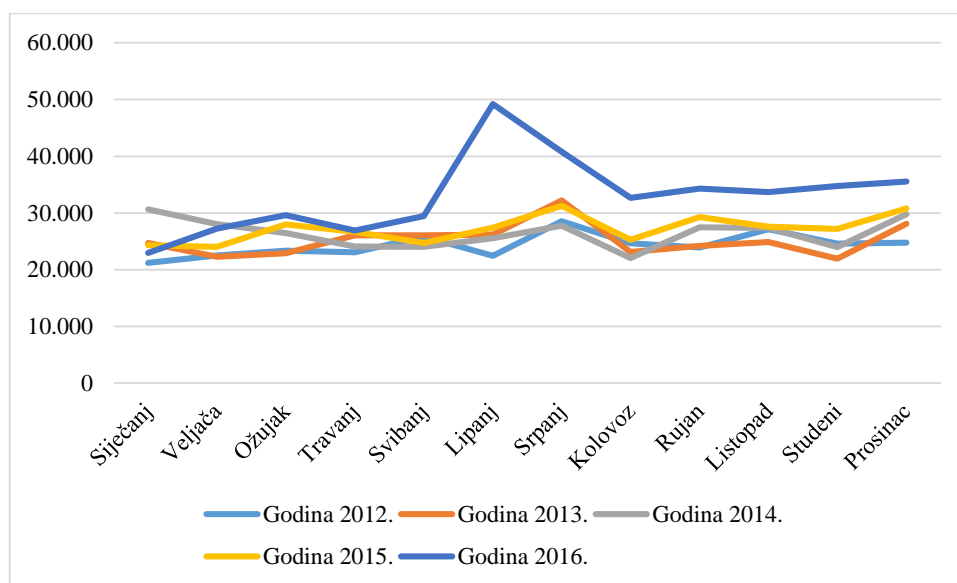
U 2012. g najveća vrijednost transakcija u HSVP-u zabilježena je u lipnju dok je u 2016.g. najveća vrijednost zabilježena u rujnu. Može se zaključiti da je u prve dvije promatrane godine vrijednost transakcija bila značajnija u prvoj polovici godine. U posljednje tri godine vrijednost transakcija je kroz cijelu godinu približno na istoj razini. Gledano po broju transakcija situacija je obrnuta što je vidljivo i u Tablici 4. i Grafu 3..

Tablica 4.: Ukupan broj platnih transakcija u HSVP-u (mjesečni prikaz)

Mjesec	Godina				
	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
Siječanj	21.202	24.711	30.628	24.330	22.957
Veljača	22.484	22.272	28.034	24.045	27.244
Ožujak	23.371	22.918	26.470	28.002	29.640
Travanj	23.081	26.037	24.062	26.679	26.936
Svibanj	25.832	26.038	24.009	24.697	29.429
Lipanj	22.459	26.199	25.544	27.400	49.177
Srpanj	28.522	32.218	27.730	31.266	40.806
Kolovoz	24.630	23.131	22.030	25.287	32.692
Rujan	23.942	24.175	27.501	29.278	34.305
Listopad	27.148	24.881	27.370	27.607	33.689
Studeni	24.616	21.918	23.985	27.217	34.734
Prosinac	24.740	28.076	29.803	30.820	35.532
Ukupno	292.027	302.574	317.166	326.628	397.141

Izvor: Hrvatska narodna banka, Statistika,
<https://www.hnb.hr/statistika>, 30.11.2017.

Graf 3.: Grafički prikaz ukupnog broja platnih transakcija u HSVP-u (mjesečni prikaz)

Izvor: Izrada autora prema Hrvatska narodna banka, Statistika, <https://www.hnb.hr/statistika>, 30.11.2017.

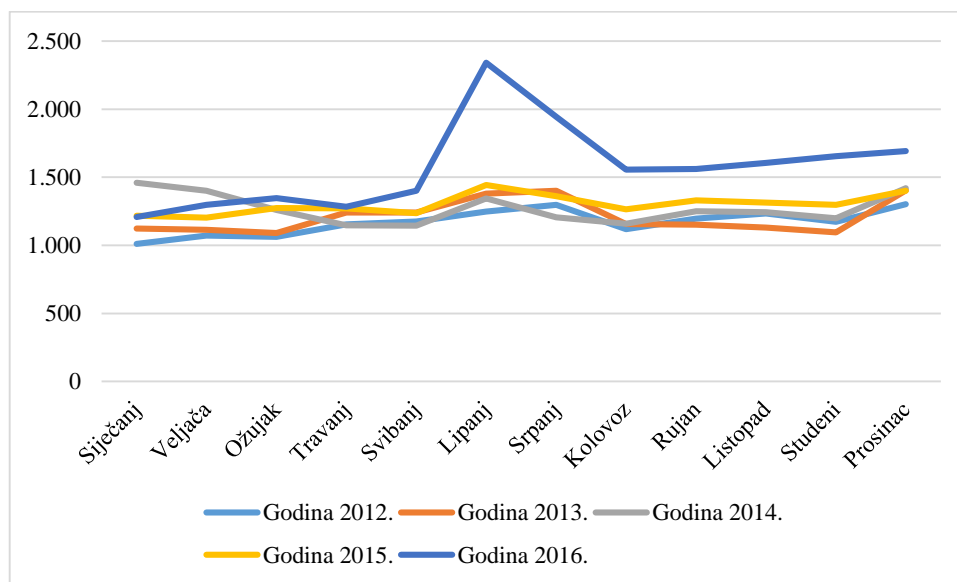
Uzimajući broj transakcija kao pokazatelj za promatranje promjena, vidljivo je da je u 2016. godini zabilježen značajan porast ukupnog broja platnih transakcija u HSVP-u. Dok je u 2012.g. u svim mjesecima u godini zabilježen približno isti ukupan broj platnih transakcija, u 2016. godini vidljive su značajnije oscilacije, posebice u lipnju i srpnju. U ostalim promatranim godinama nema značajnijih promjena u mjesečnim vrijednostima. Slijedećim prikazima, Tablica 5. i Graf 4. prikazuje se Prosječan dnevni broj platnih transakcija u HSVP-u.

Tablica 5.: Prosječan dnevni broj platnih transakcija u HSVP-u (mjesečni prikaz)

Mjesec	Godina				
	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
Siječanj	1.010	1.123	1.458	1.217	1.208
Veljača	1.071	1.114	1.402	1.202	1.297
Ožujak	1.062	1.091	1.260	1.273	1.347
Travanj	1.154	1.240	1.146	1.270	1.283
Svibanj	1.174	1.240	1.143	1.235	1.401
Lipanj	1.248	1.379	1.344	1.442	2.342
Srpanj	1.296	1.401	1.206	1.359	1.943
Kolovoz	1.120	1.157	1.159	1.264	1.557
Rujan	1.197	1.151	1.250	1.331	1.559
Listopad	1.234	1.131	1.244	1.315	1.604
Studeni	1.172	1.096	1.199	1.296	1.654
Prosinac	1.302	1.404	1.419	1.401	1.692

Izvor: Hrvatska narodna banka, Statistika,
<https://www.hnb.hr/statistika>, 30.11.2017.

Graf 4.: Grafički prikaz prosječnog dnevnog broja platnih transakcija u HSVP-u (mjesečni prikaz)

Izvor: Izrada autora prema Hrvatska narodna banka, Statistika,
<https://www.hnb.hr/statistika>, 30.11.2017.

Vremenska disperzija prosječnog dnevnog broja platnih transakcija u HSVP-u različita je u ovisnosti od godine i mjeseca prikaza. U prvoj godini prikaza (2012.g.) evidentan je najveći broj prosječnih dnevnih transakcija u prosincu kao i u naredne dvije godine. Situacija je

promijenjena za posljednje dvije godine kada je u lipnju zabilježen najveći prosječan broj platnih transakcija (dnevno).

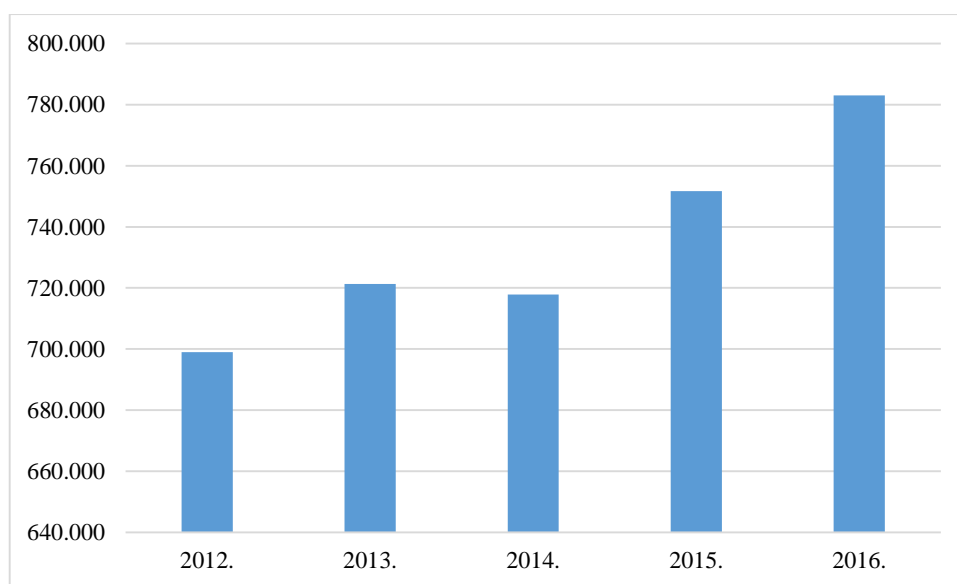
Za razliku od sustava koji obrađuje "velike" iznose transakcija, za NKS, kao sustav koji obrađuje "male" iznose transakcija, statistički pokazatelji ukazuju na povećanje vrijednosti platnih transakcija i na povećanje broja platnih transakcija uz pad prosječne vrijednosti platne transakcije (Tablica 6.). Grafovima 5. i 6. prikazani su pojedinačni pokazatelji kako bi se jasnije uočile promjene vrijednosti istih.

Tablica 6.: Platne transakcije odrađene kroz NKS u periodu od 2012. do 2016. godine

Opis	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
Vrijednost platnih transakcija u mil kn	699.019	721.256	717.894	751.738	783.076
Broj platnih transakcija	138.969.995	146.098.888	153.579.815	164.718.523	175.337.931
Prosječna vrijednost platne transakcije	5.030	4.937	4.674	4.564	4.466

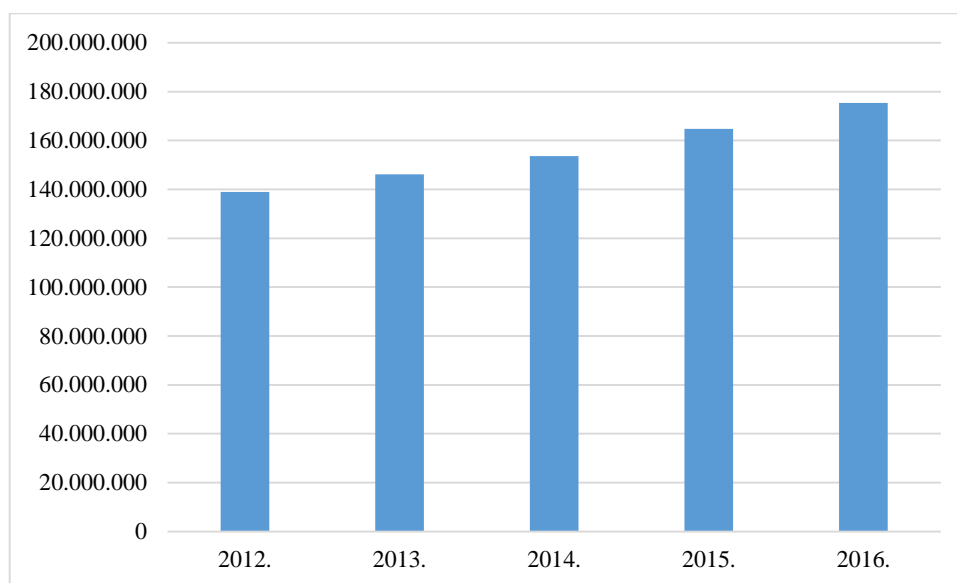
Izvor: Hrvatska narodna banka, Statistika,
<https://www.hnb.hr/statistika>, 30.11.2017.

Graf 5.: Vrijednost platnih transakcija (u mil kn) odrađenih kroz NKS u periodu od 2012. do 2016.

Izvor: Izrada autora prema Hrvatska narodna banka, Statistika,
<https://www.hnb.hr/statistika>, 30.11.2017.

Graf 6.: Broj platnih transakcija odrađenih kroz NKS u periodu od 2012. do 2016.

Izvor: Izrada autora prema Hrvatska narodna banka, Statistika,
<https://www.hnb.hr/statistika>, 30.11.2017.

U promatranom periodu vrijednost platnih transakcija bilježi porast za 12% (bazna godina 2012.) kao i broj transakcija za 26%. Prosječna vrijednost transakcija odrađenih kroz NKS bilježi pad za 11%.

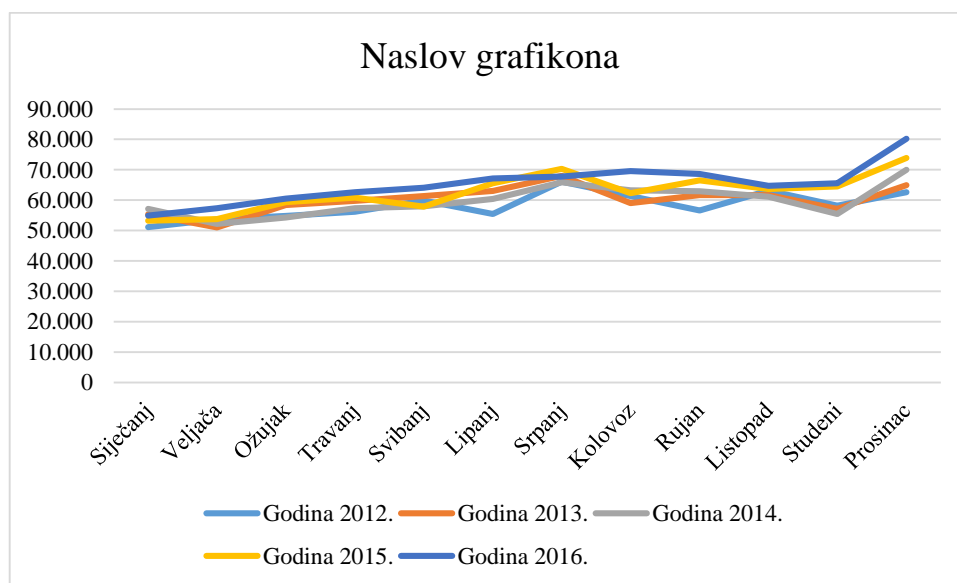
Mjesečna disperzija platnih transakcija odrađenih kroz NKS s obzirom na vrijednosnu i komadnu komponentu prikazuje se u narednim tabličnim (Tablica 7. i 8.) i grafičkim prikazima (Graf 7. i 8.).

Tablica 7: Ukupna vrijednost transakcija u NKS-u u mil kn (mjesečni prikaz)

Mjesec	Godina				
	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
Siječanj	51.082	55.306	57.176	53.275	54.879
Veljača	53.677	50.984	52.157	53.812	57.364
Ožujak	54.860	58.356	54.302	59.301	60.555
Travanj	56.196	59.741	57.302	60.774	62.661
Svibanj	59.895	61.400	57.956	57.859	64.039
Lipanj	55.423	63.065	60.453	65.546	67.110
Srpanj	66.055	68.010	65.874	70.285	67.739
Kolovoz	61.398	59.045	63.201	62.313	69.565
Rujan	56.582	61.631	62.939	66.540	68.643
Listopad	63.093	61.679	61.120	63.638	64.690
Studeni	58.182	57.116	55.422	64.554	65.597
Prosinac	62.576	64.923	69.992	73.840	80.235
Ukupno	699.019	721.256	717.894	751.738	783.076

Izvor: Hrvatska narodna banka, Statistika,
<https://www.hnb.hr/statistika>, 30.11.2017.

Graf 7.: Grafički prikaz ukupne vrijednosti transakcija u NKS-u u mil kn (mjesečni prikaz)

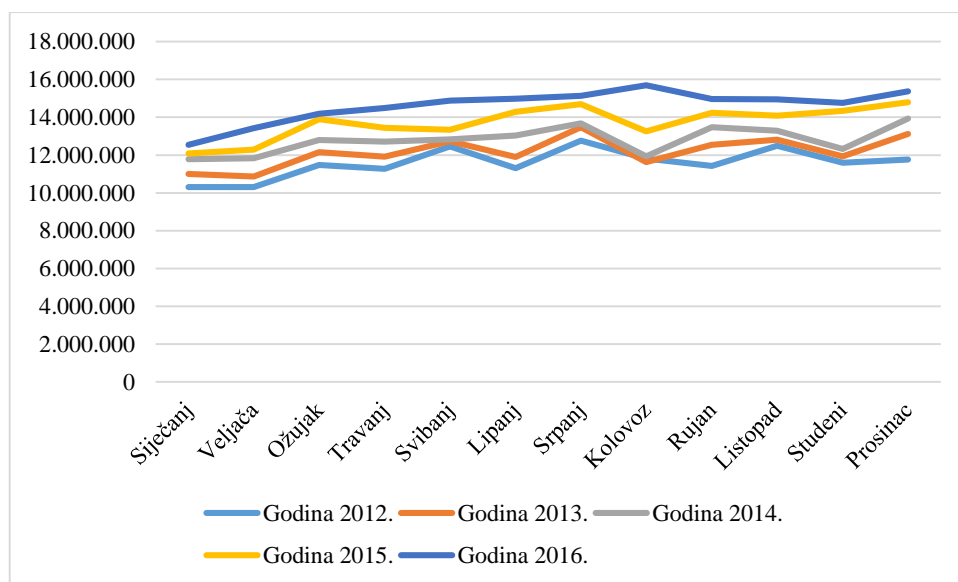
Izvor: Izrada autora prema Hrvatska narodna banka, Statistika,
<https://www.hnb.hr/statistika>, 30.11.2017.

Tablica 8.: Ukupan broj platnih transakcija u NKS-u (mjesečni prikaz)

Mjesec	Godina				
	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
Siječanj	10.312.342	11.007.317	11.782.352	12.081.751	12.536.841
Veljača	10.302.238	10.863.571	11.822.899	12.288.013	13.414.758
Ožujak	11.473.544	12.157.782	12.787.646	13.891.346	14.190.802
Travanj	11.274.849	11.913.287	12.717.164	13.437.965	14.483.306
Svibanj	12.459.210	12.733.572	12.828.908	13.330.284	14.870.214
Lipanj	11.313.796	11.898.207	13.036.593	14.280.411	14.972.831
Srpanj	12.756.598	13.480.458	13.677.169	14.697.172	15.140.335
Kolovoz	11.807.267	11.634.008	11.933.053	13.255.198	15.691.455
Rujan	11.422.893	12.549.796	13.469.646	14.242.822	14.958.420
Listopad	12.488.681	12.807.923	13.279.350	14.083.933	14.949.644
Studeni	11.588.225	11.937.025	12.319.500	14.332.788	14.757.798
Prosinac	11.770.352	13.115.942	13.925.535	14.796.840	15.371.527
Ukupno	138.969.995	146.098.888	153.579.815	164.718.523	175.337.931

Izvor: Hrvatska narodna banka, Statistika,
<https://www.hnb.hr/statistika>, 30.11.2017.

Graf 8.: Grafički prikaz ukupnog broja platnih transakcija u NKS-u (mjesečni prikaz)

Izvor: Izrada autora prema Hrvatska narodna banka, Statistika,
<https://www.hnb.hr/statistika>, 30.11.2017.

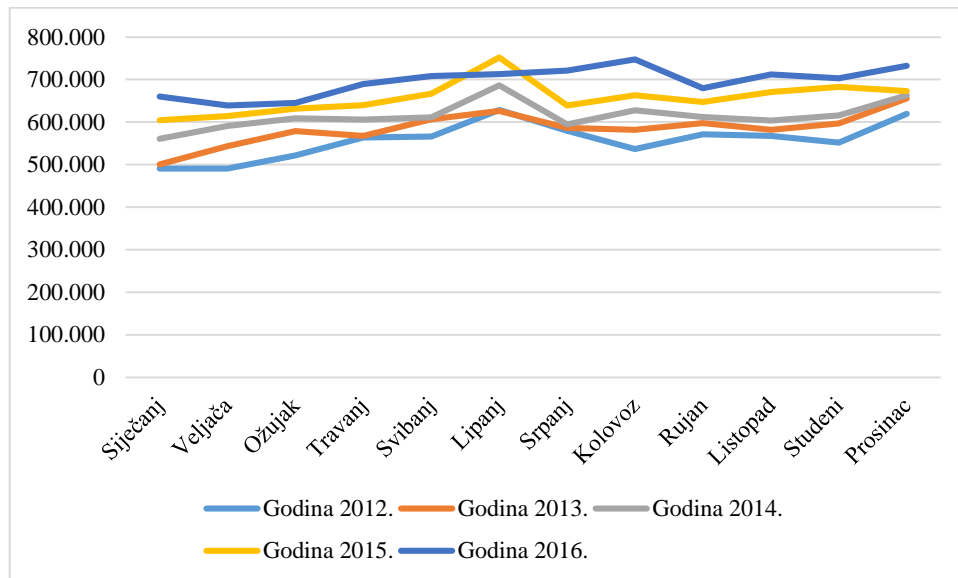
Karakteristika platnih transakcija koje se realiziraju putem sustava NKS su pojedinačno manji iznosi uz značajniju brojnost istih. U promatranom periodu ukupna vrijednost platnih transakcija odrađenih kroz NKS bilježi porast od 12%. Ukupan broj transakcija također bilježi kontinuirani porast (5-7% godišnje). Ukupna vrijednost transakcija odrađenih u 2016.g. najznačajnija je bila u prosincu, dok je u 2012.g. najznačajniji iznos ukupnih transakcija zabilježen u srpnju. Brojčani pokazatelji proporcionalni su vrijednosnim. Ista pozicija može se pratiti i prosječnim pokazatelji (Tablica 9. i Graf 9.)

Tablica 9.: Prosječni dnevni broj platnih transakcija u NKS-u (mjesečni prikaz)

Mjesec	Godina				
	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
Siječanj	491.064	500.333	561.064	604.088	659.834
Veljača	490.583	543.179	591.145	614.401	638.798
Ožujak	521.525	578.942	608.936	631.425	645.036
Travanj	563.742	567.299	605.579	639.903	689.681
Svibanj	566.328	606.361	610.900	666.514	708.105
Lipanj	628.544	626.221	686.136	751.601	712.992
Srpanj	579.845	586.107	594.660	639.007	720.968
Kolovoz	536.694	581.700	628.055	662.760	747.212
Rujan	571.145	597.609	612.257	647.401	679.928
Listopad	567.667	582.178	603.607	670.663	711.888
Studen	551.820	596.851	615.975	682.514	702.752
Prosinac	619.492	655.797	663.121	672.584	731.977

Izvor: Hrvatska narodna banka, Statistika,
<https://www.hnb.hr/statistika>, 30.11.2017.

Graf 9.: Grafički prikaz prosječnog dnevnog broja platnih transakcija u NKS-u (mjesečni prikaz)

Izvor: Izrada autora prema Hrvatska narodna banka, Statistika, <https://www.hnb.hr/statistika>, 30.11.2017.

Analiza s aspekta prosječnih pokazatelja upućuje na zaključak o kontinuiranom porastu broja dnevnih transakcija. Ukoliko se 2012.g. uzme kao bazna, najznačajniji porast prosječnog dnevnog broja platnih transakcija u NKS-u zabilježen je u kolovozu (39%) dok je najmanji porast zabilježen u lipnju (13%).

Promatran vremenski period karakteriziraju platne transakcije koje se odrađuju preko HSVP i NKS sustava. Transakcije koje su odrađene u navedenom periodu, vrijednosno i komadno, odraz su opće gospodarske situacije, suvremenih ekonomskih trendova, brojnih promjena te općeg napretka i razvoja IT podrške. Sveobuhvatno gledano na razini NKS-a, bilježi se porast transakcija i vrijednosno i komadno. Na razini HSVP-a, bilježi se porast komadnih transakcija uz istovremeno smanjenje vrijednosti ukupnih platnih transakcija.

5. ZAKLJUČAK

Svakodnevne aktivnosti, na privatnom i poslovnom planu, nezamislive su bez poznavanja temelja financijskog poslovanja koje daje mogućnost donošenja odluka o budućim aktivnostima uz umanjeње rizika financiranja istih. Jedna od ključnih sastavnica financijskog poslovanja je platni promet, koji omogućava kolanje financijskih resursa. Slijedom navedenog, u ovom radu nastojalo se objasniti pojmove platnog prometa, značaj i način obavljanja platnog prometa te prezentirati zakonsku regulativu kojoj isti podliježe. U radu se teoretski pozicioniralo financijsko poslovanje, povijesni aspekt funkcioniranja ključnih infrastrukturnih sastavnica istog, te moderni sustavi koji omogućavaju odvijanje platnoprometnog poslovanja.

Određene promjene na svjetskom financijskom tržištu krajem 20. stoljeća uzrokom su porasta obujma financijskih transakcija na globalnoj i lokalnoj razini. Globalizacija trgovinskog sustava rezultirala je i globalizacijom sustava platnog prometa, te iz tog razloga, dolazi do potrebe uspostave usklađenosti u dijelu odvijanja platnog prometa. Upravo područje platnog prometa podliježe brojnim regulatornim aktima, zakonima, podzakonskim aktima i direktivama kojim omogućavaju uspostavu sustava kontrole i usklađenosti na globalnim razinama. S ciljem uspostave jedinstvenog sustava platnog prometa, 2002. godine europska bankarska industrija osniva Europsko platno vijeće (EPC) kao tijelo nadležno za donošenje odluka o platnom prometu. Temeljna odgovornost vijeća je razvoj i održavanje platnih shema i okvira za instrumente SEPA-e. Republika Hrvatska kao članica EU obvezna je implementirati SEPA-u. U 2016.g. u RH je uspostavljen nov način obavljanja platno-prometnih transakcija prema SEPA pravilima (prema pravilima jedinstvenog područja plaćanja u eurima). Od 5. lipnja iste godine u RH započinje primjena HRK SDD-sheme – SEPA izravnog terećenja. Izravno terećenje omogućava tvrtkama i komunalnim tvrtkama da izravna terećenja, kojima korisnici plaćaju njihove usluge, provode samo s jednom poslovnom bankom. Ovakav način obavljanja platnoprometnih transakcija omogućava uspostave više razine kontrole, niže troškove i učinkovitiju neprekinutu obradu naloga. Budući svaka zemlja ima svoje specifičnosti u dijelu zakonske regulative i uspostavljene infrastrukturne platforme za obavljanje platnoprometnih transakcija, pri prelasku na SEPA-u dogovoreno je poštivanje nacionalnih specifičnosti prilikom uvođenja sheme EPC-a. Izravno terećenje nije nepoznato u RH (koristi se dugi niz godina), no SEPA standard – SDD donosi promjenu u obradi naloga izravnih terećenja i pojednostavljen proces plaćanja.

Kvantitativnim podacima na razini sustava odvijanja platnog prometa za "velika" i "mala" plaćanja prikazan je obim i dinamika odvijanja platnoprometnih transakcija u RH. Prikaz obuhvaća period od 2012. do 2016.godine, od otvaranja SEPA projekta do implementacije. U okvirima NKS sustava bilježi se porast transakcija vrijednosno i komadno dok u HSVP-u dolazi do porasta komadnih transakcija uz istovremeno smanjenje vrijednosti ukupnih platnih transakcija. Odrađene transakcije, vrijednosno i komadno, odraz su opće gospodarske situacije, suvremenih ekonomskih trendova, brojnih promjena te općeg napretka i razvoja IT podrške. Platni promet ključni je element nacionalnih gospodarstava u dijelu kolanja financijskih resursa te je praćenje aktualnih događanja ključno za opstanak na globalnom tržištu.

LITERATURA

KNJIGE

1. Gregurk, M., Vidaković, N.: Bankarsko poslovanje, RRIF, Zagreb, 2011.
2. Grupa autora: Plaćanje i osiguranje plaćanja, Računovodstvo i financije, Zagreb, 1997.
3. Katunarić, A.: Banka: Principi i praksa bankovnog poslovanja, Zagreb, 1973.
4. Van Horn, J.C.: Financijsko upravljanje i politika (Financijski menadžment), deveto izdanje, MATE, Zagreb, 1993.
5. Wasserbauer, B., Varičak, I.: Znanstveni i stručni rad – načela i metode, drugo dopunjeno i izmijenjeno izdanje, Veleučilište u Karlovcu, Karlovac, 2009.

ČLANCI

1. Goleš, D.: Platni promet i ovrhe prema novim propisima od 1. siječnja 2011., Računovodstvo, revizija i financije br. 1/11, str. 233

INTERNET STRANICE

1. Hrvatska narodna banka, EuroNKS, <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/platni-sustavi/euronks>
2. Hrvatska narodna banka, Hrvatski sustav velikih plaćanja, <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/platni-sustavi/hsvp>
3. Hrvatska narodna banka, Nacionalni klirinški sustav, <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/platni-sustavi/nks>
4. Hrvatska narodna banka, Nadzor platnog prometa, <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/nadzor-platnog-prometa>
5. Hrvatska narodna banka, O platnom prometu, <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/o-platnom-prometu>
6. Hrvatska narodna banka, SEPA, <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/sepa>
7. Hrvatska narodna banka, Statistika, <https://www.hnb.hr/statistika>
8. Hrvatska narodna banka, TARGET 2, <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/platni-sustavi/target2>
9. SEPA, <http://www.sepa.hr/sepa-opcenito/>
10. SEPA, Organizacija projekta SEPA-e u RH, <http://www.sepa.hr/sepa-u-rh/tijela/>

11. SEPA, izravno terećenje, <http://www.sepa.hr/upute-za-korisnike/sheme-za-sepa-izravno-terecenje/>
12. SWIFT, <http://www.moj-bankar.hr/Kazalo/S/SWIFT>
13. TARGET2, <http://www.ecb.europa.eu/paym/t2/html/index.en.html>
14. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=26409>
15. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=5713>
16. <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/dodatni/374325.htm>

ZAKONI

1. Zakon o bankama (NN 84/2002.)
2. Zakon o deviznom poslovanju (NN 96/03, 140/05, 132/06, 150/08, 92/09, 133/09, 153/09, 145/10, 76/13)
3. Zakon o elektroničkom novcu (NN 139/10)
4. Zakon o Financijskoj agenciji (NN 117/2001.)
5. Zakon o konačnosti namire u platnim sustavima i sustavima za namiru financijskih instrumenata (NN 59/12 i 44/16)
6. Zakon o platnom prometu (NN 133/2009. i 136/2012.)
7. Zakon o provedbi uredbi Europske unije iz područja platnog prometa (NN 05/16)

POPIS TABLICA

- Tablica 1.: Osnovne brojčane informacije o Republici Hrvatskoj str. 26
- Tablica 2: Platne transakcije odrađene kroz HSVP u periodu od 2012. do 2016. godine
..... str. 27
- Tablica 3: Ukupna vrijednost transakcija u HSVP-u u mil kn (mjesečni prikaz) str. 29
- Tablica 4.: Ukupan broj platnih transakcija u HSVP-u (mjesečni prikaz) str. 30
- Tablica 5.: Prosječan dnevni broj platnih transakcija u HSVP-u (mjesečni prikaz) str. 32
- Tablica 6.: Platne transakcije odrađene kroz NKS u periodu od 2012. do 2016. godine
..... str. 33
- Tablica 7: Ukupna vrijednost transakcija u NKS-u u mil kn (mjesečni prikaz) str. 35
- Tablica 8.: Ukupan broj platnih transakcija u NKS-u (mjesečni prikaz) str. 36
- Tablica 9.: Prosječni dnevni broj platnih transakcija u NKS-u (mjesečni prikaz) str. 37

POPIS GRAFIKONA

- Graf 1: Platne transakcije odrađene kroz HSVP u periodu od 2012. do 2016. str. 28
- Graf 2.: Grafički prikaz ukupne vrijednosti transakcija u HSVP-u u mil kn (mjesečni prikaz)
..... str. 29
- Graf 3.: Grafički prikaz ukupnog broja platnih transakcija u HSVP-u (mjesečni prikaz)
..... str. 31
- Graf 4.: Grafički prikaz prosječnog dnevnog broja platnih transakcija u HSVP-u (mjesečni
prikaz) str. 32
- Graf 5.: Vrijednost platnih transakcija (u mil kn) odrađenih kroz NKS u periodu od 2012. ..
do 2016..... str. 33
- Graf 6.: Broj platnih transakcija odrađenih kroz NKS u periodu od 2012. do 2016. str. 34
- Graf 7.: Grafički prikaz ukupne vrijednosti transakcija u NKS-u u mil kn (mjesečni prikaz) ..
..... str. 35
- Graf 8.: Grafički prikaz ukupnog broja platnih transakcija u NKS-u (mjesečni prikaz)
..... str. 36
- Graf 9.: Grafički prikaz prosječnog dnevnog broja platnih transakcija u NKS-u (mjesečni
prikaz) str. 38

POPIS SLIKA

- Slika 1.: Države SEPA..... str. 20
- Slika 2.: Shema i uloge upravljačkih tijela u SEPA projektu u Republici Hrvatskoj str. 23